

Tartu Ülikool
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Eesti keele osakond

1999. JA 2006. A ÕIGEKEELSUSSÕNARAAMATU RETSEPTSIOON

Magistritöö

Madis Jürviste
Juhendaja Margit Langemets

Tartu 2010

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Õigekeelsussõnaraamatute taustast	4
2. Vana ja uue ÕSi struktuurist	7
2.1. Makrostruktuur	7
2.1.1. Märksõnastik	7
2.1.2. Lisad	10
2.2. Mikrostruktuur	10
2.2.1. Liitsõnade esitus	10
2.2.2. Muudest muudatustest	12
3. Uurimuse meetod ja materjal	13
3.1. Küsimustik	13
3.2. Vastajad	14
4. Uue õigekeelsussõnaraamatu (ÕS 1999/2006) retseptsioon	16
4.1. Üldküsimused ÕSi kohta	16
4.2. ÕSi kasutamisest	20
4.3. ÕSi sisust	25
4.4. Tulemused vastajarühmade kaupa	31
4.4.1. Vanus	32
4.4.2. Kogemus toimetajana	33
4.4.3. Toimetatava teksti tüüp: oskuskeel	34
Kokkuvõte	36
Kirjandus	38
<i>Summary. On the reception of two Estonian language dictionaries,</i> <i>ÕS 1999 and ÕS 2006 .....</i>	<i>42</i>
LISA. Küsitlusankeet	44

Sissejuhatus

Siinses magistritöös käsitleb autor uuemate õigekeelsussõnaraamatute retseptsiooni, millele eelneb põgus ülevaade kahe ÕSi tüübi erinevustest ja sarnasustest. Ülevaatlik struktuurivõrdlus on sisse toodud selleks, et näidata, kui suurel määral erineb praegu kirjakeele normi aluseks olev õigekeelsussõnastiku tüüp sellest ÕSi tüübist, mida kasutati nõukogude aja lõpukümnenditel ja taasiseseisvumisaja alguses, kokku üle kahekümne aasta.

Leksikograafia ja keeleteoimetamise piirialale jääva töö teema valikut mõjutas peamiselt kaks asjaolu. Esiteks see, et osalen juba kuuendat aastat uue suure eesti-prantsuse sõnaraamatu koostamises ja mul on seetõttu isiklik sõnastikutöö kogemus. Õigekeelsussõnaraamatute kasuks otsustasin seetõttu, et need on keeleteoimetajate eeldatavasti olulisemaid töövahendeid, olles keelenormi üheks olulisemaks aluseks (keelenormi kohta vt VVM 1995/323 ja praegu kehtiv VVM 2006/196, samuti Erelt 2001).

Sõnastike retseptsiooni on uuritud vähe, enamasti on piirdutud sõnastike kasutamise uurimisega. Kuna ÕSi kasutatakse Eestis üldlevinud arusaama järgi väga laialdaselt, siis on uute ÕSide koostamise seisukohalt väga oluline teada, kuidas kasutajad – ja eriti keeleteoimetajad kui ÕSi ilmselt kõige sagedasemad kasutajad – sellesse suhtuvad. Tõik, et ÕS on keelenormi alus, rõhutab seda vajadust veelgi.

Uurimus koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis peatun põgusalt ÕSide taustal laiemalt, teises peatükis võrdlen vaatlusaluste sõnaraamatute struktuuri. Kolmandas peatükis kirjeldan uurimuse meetodit ja materjali. Neljandas peatükis, töö põhiosas, analüüsin 1999. ja 2006. a õigekeelsussõnaraamatu retseptsiooni veebipõhise küsitluse vastuste põhjal. Retseptsioonianalüüsi aluseks olnud küsitlusankeet (ilma vastusevariantideta) on ära toodud Lisas.

1. Õigekeelsussõnaraamatute taustast

Asjaolu, et Eestis on põhisõnastikuks õigekeelsussõnaraamat, samal ajal kui mujal on selleks sageli seletussõnaraamat, on ühes oma artiklis rõhutanud Tiiu Erelt (2007: 5) (vastuväiteid ja kommentaare sellele on esitanud nt Ruth Mägi (2006) ja Margit Langemets (2008: 195)). Kui mainida vaid üht näidet selle *mujal* kohta, siis näiteks Prantsusmaal on üldsõnaraamatuna väga levinud „Le Petit Robert”, ligikaudu 60 000 märksõnaga seletussõnaraamat, milles lisaks sõna õigekirjale on toodud ka selle hääldus, etümoloogilised andmed, tähendusseletused ja kasutusnäited. Ometi võib liialdamata väita, et selle sõnastiku funktsioon on võrreldav meie ÕSiga: kõik teavad seda hästi ja võib öelda, et kui juba „Robert” (või meil siis ÕS) nii kirjutab, siis on nii ka õige. (Prantsuse keelekorraldusest on Eestis kirjutanud nt Kristiina Ross (2001).)

Kokku on Eestis ilmunud kümme õigekeelsussõnaraamatut (kronoloogilist ülevaadet vt nt Kull 1974, Erelt 2002, Erelt 2007):

- „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat” (1918),
- „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat” (1925–1937),
- „Väike õigekeelsus-sõnaraamat” (1933),
- „Suur õigekeelsus-sõnaraamat” (1948–1951) (jäi pooleli),
- „Väike õigekeelsuse sõnaraamat” (1953),
- „Õigekeelsuse sõnaraamat” (1960),
- „Õigekeelsussõnaraamat” (1976),
- „Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999”,
- „Õpilase ÕS” (2004),
- „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006”.

Järgmine ÕS peaks ilmuma aastal 2013.¹ (Tavaliselt seda ÕS-dest rääkides küll ei mainita, kuid ka üks erakirjastus on koostanud raamatu, mille pealkiri viitab sellele,

---

¹ Suuline informatsioon ÕS 2013 peatoimetajalt Maire Raadikult (16.10.2008).

et üks osa raamatust on õigekeelsussõnastik: tegu on TEA 2006. aastal välja antud „Õigekeelsuse käsiraamatu ja sõnastikuga”. Viide Eesti Keele Instituudile kui normatiivse ÕSi koostajale on ka seadusse (VVM 2006/196) sisse toodud ilmselt just seetõttu, et ilmuma on hakanud ka teiste koostajate samalaadsed sõnastikud.)

Kui esimesed ÕSid koostati Eesti Kirjanduse Seltsis, mida normatiivsete reeglite alusepanijana alates 1907. aastast võib võrrelda praeguse Eesti Keele Instituudiga, siis „Suur õigekeelsus-sõnaraamat” ja järgnevad ÕSid on koostatud Eesti Keele Instituudis (endise nimega Keele ja Kirjanduse Instituut). Sõnastike struktuurivõrdluses (ptk 2) keskendun kolmele viimasele suurema mahuga sõnastikule: „Õigekeelsussõnaraamatule” (1976), „Eesti keele sõnaraamatule ÕS 1999” ja „Eesti õigekeelsussõnaraamatule ÕS 2006” (edaspidi vastavalt ÕS 1976, ÕS 1999 ja ÕS 2006).

ÕS 1976 sarnaneb 1960. a ÕSiga, tema "üldlaad on peaaegu sama" (ÕS 1976: 5). Samamoodi väidetakse ÕS 2006 eessõnas, et põhiosas on tuginetud ÕS 1999 andmetele („... ÕS 2006 on „Eesti keele sõnaraamatu ÕS 1999 uuendatud väljaanne”). Seega polnud kumbki sõnastik teedrajava iseloomuga, vaid mõlemad täiendasid eelmist. Ometi ei ole tegu eelnenud sõnaraamatute kordustrükkidega, vaid iseseisvate sõnastikega. Kuna ÕS 1976 järel järgmisena ilmunud ÕS 1999 kujutab endast juba teist tüüpi sõnastikku, siis olen tekstis neid lihtsuse huvides nimetanud ka vanaks ÕSiks (ÕS 1976) ja uueks ÕSiks (ÕS 1999 / ÕS 2006). Mõistagi ei saa ka väita, nagu ÕS 1999 ja ÕS 1976 lähtekohad oleksid päris erinevad, kuna viimane oli esimese koostamisel üks põhialuseid (ÕS 1999: 5). Murrang ÕSi arengus 33-aastase pausi järel on muidugi ilmselge (milles see murrang täpsemalt seisneb, sellest allpool).

Nn uue põlvkonna ÕSide puhul on olnud tavaks rõhutada, et need on oluliselt soovituslikuma ja vähem range iseloomuga kui varasemad, kuid samas on nad ikkagi normatiivsed (seda on rõhutatud ka eessõnades). Siin võib näha teatavat vastuolu, kuna sõna *normatiivne* viitab normipõhisusele ehk sellele, et tehakse vahet hea ja halva, õige ja vale vahel. Ühelt poolt on see kasutajale mugav, aga teisest küljest võib tal tekkida küsimus, kust võtab sõnastiku autor õiguse öelda, et

üks või teine sõna *ei tähenda* seda, mida keelekasutaja on harjunud sõnaga tähistama (vt nt ühendverbi *läbi viima* selgitust ÕS 1999s: *ei tähenda: korraldama, (midagi) pidama*). Tiiu Erelt (2003: 449) on selle soovituslikkuse ja käskivuse vastuolu lahendamiseks väitnud, et „ÕS on normatiivne ja esitatud **normi tungivalt soovitav** [minu rõhutus – MJ] sõnaraamat,” jäädes samas seisukoha juurde, et hinnangute andmine hea ja halva keelekasutuse kohta on üks keelekorraldajate kohustusi (*ibidem*).

2. Vana ja uue ÕSi struktuurist

Mõlemast ÕSi tüübist, nii vanast (1976) kui ka uuest (1999/2006), võib leida teataval hulgal samu põhielemente: märksõna kirjakuju, liitsõnaosiste piir, III välte märgend, palatalisatsioon, teatud võõrsõnades rõhk. Kasutaja jaoks on tähtsaim ilmselt see, et muutunud on sõnavalik, sõnade esitus, samuti normingute-soovituste esitamise viis.

Sellest, mille poolest uus ÕS (1999) on eelmistega võrreldes uuenduslik ja uus sisult ja ülesehituselt, on üldsõnaliselt kirjutanud selle toimetaja Tiiu Erelt (1999a: 817–825; 2001: 164–174). Toimetajana möönab Erelt ise, et uue ÕSi ülesehitus on varasemast keerukam ja selle kasutamine võib tekitada raskusi (Erelt 2007: 25). Neid raskusi saaks arvatavasti vähemalt osaliselt vältida, kui lugeda sõnastiku kasutusjuhendit, uurimused on aga näidanud, et kasutajad ei pööra sõnaraamatute kasutusjuhenditele tavaliselt sugugi tähelepanu (vt nt Svensén 1993). Viimast asjaolu tuleks sõnastike koostamisel tingimata arvestada.

Järgnevalt iseloomustan lühidalt sõnastike makro- ja mikrostruktuuri. Sõna *makrostruktuur* all mõistan sõnaraamatu üldist ülesehitust puudutavat infot: sõnavalikut (märksõnastik) ja lisasid – eessõna, kasutusjuhendit, kohanimeloendeid jm lisamaterjale. Sõna *mikrostruktuur* all mõistan kogu seda infot, mis on esitatud märksõnaartikli sees. (Neid termineid on vahel kasutatud ka kitsamalt – nt seni viimase leksikograafia käsiraamatu (Atkins, Rundell 2008: 160) autorid kasutavad makrostruktuuri mõistet üksnes seoses märksõnastikuga.)

2.1. Makrostruktuur

2.1.1. Märksõnastik

Enne ÕS 1976 ilmumist kirjutas Rein Kull artikli, kus kritiseeris teravalt senist ÕSide koostamise traditsiooni ja leidis, et kui 1960. aasta ÕS oligi oluliselt täielikum kui 1953. aasta oma, siis ometi valitsenuvat tollal õigekeelsussõnastike

koostamises läbimõtlematus ja plaanipäratus, ebaselgus selliste sõnaraamatute koostamispõhimõtetes ja oskussõnavaraga liialdamine. Autor rõhutab juba E. Muugi väljendatud põhimõtet, et „... õigekeelsussõnaraamat ei peagi taotlema esitada näiteks tarvitavamate liitsõnade enam-vähem täielikke sarjaloetelusid .. vaid et piisab sellest, kui on esitatud õigekeelsuslikult olulised keelendid ja ära näidatud tüüpilised eeskujusõnad, mille najal saab moodustada mis tahes analoogilisi” (Kull 1974: 31), see aga eeldab, et ÕS on koostatud vaid sellisele sihtrühmale, kes oskab eeskujusõnadest malli võtta – ühesõnaga, eestlastele.

Uutes ÕSides (1999/2006) ollakse oskussõnade osas nähtavasti mindud keskteed, kõigi võimalike liitsõnade esitamise asemel on toodud vaid peamised. ÕS 1999 liitsõnapõhimõtteid olen kirjeldanud üks- ja kakskeelsete sõnastike liitsõnaesitust käsitlevas artiklis (Jürviste 2010). Kui vaadata ÕS 2006s homonüümiartikleid *tee* 1. ja *tee* 2. (vt näiteid 1 ja 2), siis võib sealt leida väga palju erinevaid *tee*-komponendiga liitsõnu mõlema homonüümi kohta – mh on *tee* 1. artiklis toodud sõnad *tahveltee* ja *tellistee* (näites alla joonitud), mida Google² tekstis esinevana ei tunne üldse (*tahveltee*) või leiab vaid ühe kasutusjuhu (*tellistee*), *tellisteed* ei leia ka ÕS 1976st. See, et ÕS kajastab sõnu, mida tegelik keelekasutus ei tunne, tuleneb ÕSi soovituslikust ja suunda osutavast iseloomust – ÕS püüab anda malli inimestele, kellel võib-olla on vaja niisuguseid sõnu leida. Samas on esitatud osalisi sarjaloetelusid, mis samuti peaksid andma kasutajale võimaluse analoogia põhjal kasutada ka sõnu, mida ÕSis vahetult ei esitata.

- 1) **tee** 1. <2>. ▪ .. Pressitud tee = press+tee: tahvel+, tellis+tee. Koti+tee, *vrđ* tee+kott. Mustasõstra+, sidruni+, piparmündi+, vaarika+tee. Ravim+tee, *nt* põie+, köha+, stressi+, külmetus+tee. Ürdi+tee, *nt* kummeli+, tammekoore+tee. Kella+viie+tee. Tee+ekstrakt, +istandus, +joomine, +klaas, +kook <-koogi>, +laud, +maja, +pakk <-paki>, +serviis, +sõel, +tass, +toos, +tseremoonia (*Jaapanis*), +vesi, +õhtu. BOT: tee+kummel, +põõsas. Tee+melaleuka BOT = tee+puu ARGI

(ÕS 2006)

---

² Otsing 18.05.2010.

2) **tee 2.** <2>. ▪ .. Võttis kodu+tee jalge alla = asus kodu+teele. Käib alles kooli+teed (*koolis*). Meenutas oma näitleja+tee algust. .. Kõrval+, pea+, otse+, põik+, ring+, umb+; maan+, raud+, puies+, küla+(vahe+), metsa+(vahe+), jää+, mere+, õhu+; köis+, ripp+, rull+, rööbas+; kruusa+, liiva+, asfalt+, killustik+, plaat+; tali+ = talve+, jalg+, karja+, trammi+, uisu+; kõnni+, sõidu+, rände+, rännu+, taganemis+, tagasi+tee. Hingamis+, sapi+teed. Kosja+, taeva+; arengu+, elu+, haridus+; eksi+, kesk+tee. Rist+tee = tee+rist. Tee+haru, +juht <-juhi>, +kaaslane, +käänak, +lõik, +moon <-moona>, +parandus, +perv, +rada *rada*, +röövel, +sool <-soola>, +sulg <-sulu>, +truup, +töö, +tööline, +viit <-viida>. EH: tee+kate, +maa, +piire, +tamm <-tammi>, +trass. Tee+kress BOT, +tigu ZOOL. Teele+minek, +saatmine. (Auto) teel+püsivus

(ÕS 2006)

Seda, miks ÕSi märksõnade arv on praegu varasemast pea kaks korda väiksem – on räägitud arvudest 50 000 (1999) vs. 115 000 (1976) (Erelt 2007: 23–25) –, selgitab sõnastike mikrostruktuuri põhimõtteline (vormiline) erinevus: vanas ÕSis on märksõnad ja alamärksõnad esitatud poolpaksus kirjas, uues ÕSis (2006) on poolpaksus kirjas üksnes märksõna (vt näited 3 ja 4 allpool). Päril üheselt ei ole selge, mida täpselt on ÕS 1976s peetud märksõnaks ja mida alamärksõnaks/näitesõnaks. Võib siiski eeldada, et arv 115 000 hõlmab kõiki eraldi väljatoodud sõnu, sest näitematerjali iseenesest ÕS 1976s ei esine.

Märksõnavaliku erinevuste ja eri valdkondade/registrite sõnade osakaalu täpsem statistiline võrdlus ei ole minu uurimistöo eesmärk, ehk oleks aga edaspidi huvitav analüüsida, kas eri ÕSide puhul on eri tähestikuosad võrdselt esindatud või saab mõne tähe puhul täheldada proportsioonide nihet (viimasel ajal ilmunud eesti sõnastike kohta on selliseid uurimusi esitanud Enn Veldi (2008, 2010)).

Märksõnavaliku osas tuleks kindlasti mainida selliseid sõnu, mida kasutaja ilmselt sõnastikust ei otsi. Nn teoreetilisi sõnu (sõnaraamatusõnu) on nii vanas kui ka uues ÕSis: nt *hulk* 'hulkumine', *kinge* 'kinkimine' jne. Sarnaste sõnadena (sellistena, mida praegu ilmselt keegi sealt ei otsi aga mis võib-olla tulevikus kasutusele tulevad) on T. Erelt (2001) nimetanud *seinatennist* ja *õigusvahemeest* (*resp.* pro *squash* ja *ombudsman*). Ka nende teoreetiliste sõnade puhul tuleb arvestada, et nad (nt *kinge* ja *hulk*) esinevad näiteks liitsõnus, mille komponentidena neid just selles

tähenduses kasutatakse (*kinkekaart, hulguelu*) ja selles mõttes on nende esitamine mallinäitajana õigustatud.

2.1.2. Lisad

Nn metatekstide (või paratekstide³) poolest on mõlemad ÕSi tüübid väga sarnased. Nii vanast (ÕS 1976) kui ka uuest ÕSist (1999/2006) võib lisaks sõnastikuosale leida eessõna, sõnastiku kasutamise juhendi, muuttüübistiku, kohanimevaliku ja teiskeelsete nimede hääldusjuhised. Erinevalt vanast ÕSist ei ole uues ÕSis enam õigekirjutusreeglite osa: eessõnas soovitatakse vaadata „Eesti keele käsiraamatut” (Erelt jt 1997) ja „Eesti ortograafiat” (Erelt 1999b). Samuti ei ole uues enam välja toodud olulisemaid muudatusi võrreldes eelmise ÕSiga – millegipärast ei ole nende lisamist peetud kas vajalikuks või võimalikuks (nende suure hulga tõttu?). Esitatud pole ka teadaolevaid trükivigu. Uus lisandus on uues ÕSis nimekiri enamkasutatavatest lühenditest. ÕS 2006s ei ole ÕS 1999ga võrreldes uusi sõnastikuväliseid tekste.

2.2. Mikrostruktuur

2.2.1. Liitsõnade esitus

J. Dubois (1962) on rõhutanud, et iga leksikaalse üksuse määrab kindlaks opositsioon teiste sõnadega, iseäranis paradigmaatiliste seoste puhul (nt vastandustes *tõusma* vs. *kummarduma*, *tõusma* vs. *laskuma* jne). Seda, et üldsõnastik peaks kõiki niisuguseid vastandusi loetlema, tavaliselt ei eeldata. Küll aga on ÕSides tavaks loetleda eri liitsõnu samas artiklis ja siin on erinevused vana ja uue ÕSi vahel selgesti näha (vrd näited 3 ja 4). Kui vanas ÕSis on eelmainitud artiklis *tee* (2. homonüüm) toodud üksnes kaks liitsõna (allmärksõnana) (vt näidet 3), siis uues ÕSis (1999/2006) on märksõnaartiklid esitatud pesadena, liitsõnad on

---

³ G. Genette'i (1987) pakutud tähenduses: kõik see, mis jääb teose põhisisust väljapoole, alates pealkirjast ja autori nimest kuni tekstiväliste kommentaaride, ees- ja järelsõnade ja muu selliseni.

võimaluse korral põhikomponendi artiklis (kas järel- või esikomponendi all), kusjuures mitmed neist esinevad ka omaette märksõnana (*kõrvaltee, otsetee, meretee* jt), aga mitmed mitte (*peatee, õhutee, teemoon, teeleminek* jt) (vt näidet 4).

3) t`ee⁸⁹ 2. (liiklemiseks); ~amet; ~brigaad

(ÕS 1976)

4) tee 2. <2>. Tee viib märke. Juhatas võõrale teed. Tegi endale, andis vastutulijale teed. Mis(sugust) teed (pidi) sa tulid? Sinna on kahe tunni tee. Võttis kodu+tee jalge alla = asus kodu+teele. Käib alles kooli+teed (*koolis*). Meenutas oma näitleja+tee algust. Teist teed ei ole (*võimalust, väljapääsu*). Läks kergema vastupanu teed. Sattus halvale, laiale, libedale teele ÜLEK. Uuendustele anti roheline tee PID *uuendusi soodustati igati*. Tee on püsti ees *ei ole ühtki võimalust*. Kõik teed on lahti, valla *võimalusi on palju*. Kõrval+, pea+, otse+, põik+, ring+, umb+; maan+, raud+, puies+, küla+(vahe+), metsa+(vahe+), jää+, mere+, õhu+; köis+, ripp+, rull+, rööbas+; kruusa+, liiva+, asfalt+, killustik+, plaat+; tali+ = talve+, jalg+, karja+, trammi+, uisu+; kõnni+, sõidu+, rände+, rännu+, taganemis+, tagasi+tee. Hingamis+, sapi+teed. Kosja+, taeva+; arengu+, elu+, haridus+; eksi+, kesk+tee. Rist+tee = tee+rist. Tee+haru, +juht <-juhi>, +kaaslane, +käänak, +lõik, +moon <-moona>, +parandus, +perv, +rada *rada*, +röövel, +sool <-soola>, +sulg <-sulu>, +truup, +töö, +tööline, +viit <-viida>. EH: tee+kate, +maa, +piire, +tamm <-tammi>, +trass. Tee+kress BOT, +tigu ZOOL. Teele+minek, +saatmine. (Auto) teel+püsivus

(ÕS 2006)

Kahe uue ÕSi (1999 ja 2006) vahel on vaatlusaluses artiklis ainult kaks erinevust: esimeses neist on *killustiktee* sünonüümina toodud *makadamtee*, mida ei ole ÕS 2006s; ÕS 2006s on toodud *teesool*, mida ei ole ÕS 1999s.

Igatahes illustreerib see artikkel ilmekalt sõnastike põhimõttelist erinevust. Kui vanas ÕSis (1976) on kõik sõnad kas märksõna või alamärksõna staatuses (liitsõna esikomponendi all on toodud ka sama esi-, aga erineva järelkomponendiga sõnad, kusjuures neile on vahel lisatud tüübinumber), siis uues ÕSis (1999/2006) on väga paljud liitsõnad esitatud näitesõnana, kusjuures vahel võib tekkida raskusi sõna ülesleidmisega (ka elektroonilises väljaandes). Nii on näiteks *kosjatee* leitav nii märksõna *kosi* kui ka *tee* alt, *kesktee* on leitav omaette märksõnaartiklina ja *tee*

artiklist, *teerist* aga ainult *tee* artiklist. Sõna *teekress* tuleb miskipärast otsida artiklist *tee*, mitte aga märksõna *kress* juurest.

2.2.2. Muudest muudatustest

Kõige silmatorkavam muudatus uues ÕSis (1999/2006) on näiteväljendite kasutamine sõna grammatika või tähenduse iseloomustamiseks, mida vanas ÕSis (1976) ei ole tehtud. Peatun sellel küsimusel põgusalt ka allpool, retseptsiooni puudutavas osas (ptk 4.2).

Uudne on ka tähenduse soovitamine, mida vanas ÕSis (1976) ei esine: ÕS 1999 kategoorilise *ei tähenda* asemel kasutatakse ÕS 2006s leebemat väljendit *ei soovita tähenduses*.

Erineb ka sõnatüüpide arv: vanas ÕSis (1976) on 115, uues ÕSis (1999/2006) on 69 tüüpi.

Samuti on uues ÕSis (1999/2006) muutunud paljud stiili- ja valdkonnamärgendid. Näiteks märgendit *ARGI* vanas ÕSis ei esine, uued on ka *PABERL*, *NÕUK*, *AUTO*, *RMTP* jt. Vanas ÕSis (1976) ei esine ka märgendeid *SL* (släng) ja *ARH* (arhailine), mis võeti korraks kasutusele uues ÕSis (1999), et neist järgmises väljaandes loobuda (ÕS 2006s on märgend *VMO* 'vanamoodne').

Uuendustest uues ÕSis (2006) on tähtsamad veel 1400 lisatud märksõna ning üle 3500 liitsõna ja tuletise, aegunud keelendite kõrvalejätmine. (Erelt 2007)

3. Uurimuse meetod ja materjal

Retseptiooni on põhiliselt uuritud kirjandusteoste puhul, lähtudes Jaussi, Iseri, Fishi jt loodud retseptiooniteooriast (vt nt Jauss 2001: 51–58). Minu eesmärk on uurida seda, kuidas uuemate eesti õigekeelsussõnaraamatute kasutajad on ÕSidesse suhtunud, milliseid hinnanguid neile andnud ja mida peavad vajalikuks parandada. Seega ei ole tegu pelgalt kasutusuuringuga, ehkki puudutatud on ka sõnastiku kasutamise küsimusi.⁴ Uurimuse sihtrühmaks valisin keeleteimetajad, sest eeldatavasti on ÕS nende töös peamisi töövahendeid. Tulemused kogusin küsitluse abil.

Küsitlust sõnastike kasutamise uurimise vahendina on kritiseeritud: nt G. Hatherall on pidanud küsitlusi selles vallas täiesti tarbetuks (Hatherall 1984, viidatud Lew 2002: 267 järgi), samas on küsitluse läbiviimine vähemalt niisuguse uurimuse sihtrühma arvestades oluliselt lihtsam kui *ad hoc* eksperimentide või vaatluste korraldamine, mis R. Lew (2002: 270) järgi peaksid küsitlusi täiendama, mitte neid asendama. Lõppude lõpuks, rõhutab Lew (*ibidem*), on küsitlusankeet täpselt nii hea, kui hea või halvana me selle koostame.

Selles peatükis kirjeldan küsimustiku ülesehitust (ptk 3.1) ja iseloomustan küsitlusele vastajaid (ptk 3.2). Küsitlusankeet (ilma vastusevariantideta) on ära toodud Lisas.

3.1. Küsimustik

Küsitluse korraldasin veebipõhisena, ajavahemikul 28.04.2009–20.05.2009. Otsustasin veebipõhise Google Docs'i keskkonnas koostatud küsimustiku kasuks, kuna esiteks on sellele vastamine kiire ja mugav ning teiseks on selle kaudu

---

⁴ Sõnaraamatute kasutamisest, mis ka minu teemaga seotud, on Eestis kirjutanud nt Ruth Mägi (2006).

võimalik vastuste kohta hõlpsasti esialgse ülevaate tarbeks lihtsamat statistikat koguda.

Küsimustikul on neli osa (vt Lisa): (i) üldküsimused (1.1–1.7), (ii) küsimused ÕSi kasutamise kohta (2.1–2.3.6), (iii) küsimused ÕSi sisu kohta (3.1–3.15), (iv) muud küsimused, sh arvamused ÕSi sisu ja kättesaadavuse kohta (4.1–4.10). Nende nelja jaotise piirid ei ole väga aredad, rühmitamisest olulisemaks juhtmõtteks oli küsimuste loogiline järgnevus. Kolmandasse jaotisesse olen paigutanud ka hinnanguküsimused ÕSi kohta.

Kokku on küsimusi 47, millele sai anda erinevat tüüpi vastuseid: kas valikvastuseid (millest mõnele sai lisada kommentaari) või vabatekstiga vastuseid.

3.2. Vastajad

Küsitluse valimisse kuulusid riigiasutused (ministeeriumid, riigikogu), tõlkebürood, keeleteoimetamisfirmad, kirjastused, ajakirjandusväljaanded. Küsimustiku täitis 53 toimetajat. Ei ole täpselt teada, kui palju on Eestis keeleteoimetajaid kokku (sellekohaseid uuringuid ei ole siinkirjutajale teadaolevalt tehtud), kuid võttes aluseks toimetajate potentsiaalsete tööandjate hulga, võib väga umbkaudselt oletada, et vähemalt põhikohaga ei tee igapäevast toimetamistööd üle mõnesaja inimese. Kui see oletus on ligikaudseltki õige, siis võib pidada heaks tulemuseks, et küsimustiku täitis 53 toimetajat. Tõsi, sinne analüüs ei põhine tõsisel statistikal⁵, seetõttu saab siintoodut pidada vaid üldiste suundumuste näitajaks.

Vastanud 53 toimetajast 10 töötavad riigiasutuses, 19 ajakirjandusväljaandes või kirjastuses, 6 tõlkebüros. Ülejäänud 18 oma töökohta ei täpsustanud või nimetasid sellena mõne muu asutuse. Vastanute seas oli ka selliseid keeleteoimetajaid, kes töötavad vabakutselisena.

---

⁵ Vt nt Katrin Niglase andmeanalüüsi loengu materjale:
http://minitorn.tlu.ee/~katrin/cmsSimple/uploads/Kirjeldav_statistika.pdf (09.02.2010)

Küsimustiku täitnud keeleteimetajad töötavad väga erinevate tekstidega. Nad toimetavad ajakirjanduskeelt (30%), oskuskeelt (26%), eri tüüpi tekste (21%), ilukirjandust (15%), õiguskeelt (6%), teatmekirjandust (2%).

Vastanute vanus ja töökogemus on väga varieeruvad: vanuseskaala oli 24–71 aastat, töökogemus 0,5–33 aastat. Pea pooled vastanuist (27) olid keeleteimetajana töötanud vähem kui 10 aastat.

4. Uue õigekeelsussõnaraamatu (ÕS 1999/2006) retseptsioon

Peatükis analüüsin uue ÕSi (1999/2006) retseptsiooni küsitlusankeedile antud vastuste põhjal. Analüüsin vastuseid esiteks küsimuste kaupa: üldküsimused ÕSi kohta (4.1), vastused ÕSi kasutamise (4.2) ja sisu kohta (4.3). Seejärel analüüsin tulemusi vastajarühmade kaupa (4.4): sõltuvalt vanusest (4.4.1) ja kogemusest toimetajana (4.4.2), samuti toimetatava teksti tüübist (4.4.3).

Retseptsioonianalüüsi aluseks olnud küsitlusankeet (ilma vastusevariantideta) on ära toodud Lisas.⁶

4.1. Üldküsimused ÕSi kohta

Kuna kogu küsitluse üks eesmärke oli uurida, mis staatus ÕSil praegu toimetajate seas on, siis otsustasin sissejuhatuseks küsida infot vastanute laiema tausta ja ÕSi kasutamise sageduse kohta. Nende küsimustega püüdsin saada üldise ettekujutuse sellest, kas ÕS on ikka see põhiline töövahend, mida toimetamiseks kasutatakse, ja kui ei ole, siis miks ja milliseid allikaid veel kasutatakse. See info on oluliseks lähtepunktiks järgnevate küsimuste analüüsis.

Paigutasin üldküsimuste jaotisse kümme sissejuhatavat küsimust (vt Lisa, küsimused 1.1–1.7). Need puudutavad peamiselt küsimustikule vastanute tööharjumusi: mida toimetatakse (kas tekstid, mida toimetatakse, on kirjutatud algupäraselt eesti keeles või toimetatakse pigem tõlketekste; mis teemasid toimetatakse), kas ÕS on toimetamisel kõige sagedamini kasutatav töövahend või ei ole, milliseid teisi allikaid kasutatakse, kui sageli ÕSi kasutatakse, millised on alternatiivid ÕSile (kui sealt abi ei saa), kas ÕSist otsitakse ka sõnade tähendust.

---

⁶ Küsimuste väljatöötamisel olid autorile abiks Margit Langemets, Maire Raadik ning keeleteoimetajad Katre Talviste ja Katrin Ennus.

Ploki teine aspekt – toimetatava teksti taust (küsimus 1.2) – annab võimaluse vastuseid ühe lisakriteeriumi alusel rühmitada. Kas rühmitamine selle alusel ka midagi olulist juurde annab, selgub peatükis 4.4, kus vaatlen eri kriteeriumite järgi sorditud tulemusi.

Ploki kolmas suundanäitav küsimus, kas ÕSi ka tähenduse otsimiseks kasutatakse, on eelpost ÕSi kasutamist puudutavate küsimuste plokile (vt Lisa, küsimused 2.1–2.3.6). Seda küsimust ajendas sisse tooma vahel kõlanud arvamus, et ÕSi kasutatakse universaalse põhisõnastikuna ja mitte üksnes õigekeelsuse allikana.

Eeldasin küsimustikku koostades, et enamik vastajaid kasutab toimetamistöös põhiliselt just ÕSi (küsimus 1.3: “Kas kasutate ÕSi iga toimetamistöö juures kõige sagedasema allikana?”). See leidis kinnitust: 75% vastanuist väitis, et ÕS on toimetamisel nende põhiallikas.

Seitse vastanut mainivad, et kasutavad pigem muid allikaid kui ÕS. Mitte ükski vastanu ei ütle end kasutavat ainult teisi allikaid – ilmselt olekski kummaline sellist vastust oodata, aga sellise valikuvariandiga soovisin võimaluse jätta lahtiseks. Kuus vastanut kasutavad pigem teisi allikaid. Küsimusele 1.3 antud vastustest selgub muu hulgas, et hinnatakse Google’it kui tohutu suurt korpust. Paar vastajat mainib, et suur roll on teksti tüübil ja iga tüüpi teksti toimetamiseks ei ole ÕS kõige parem allikas.

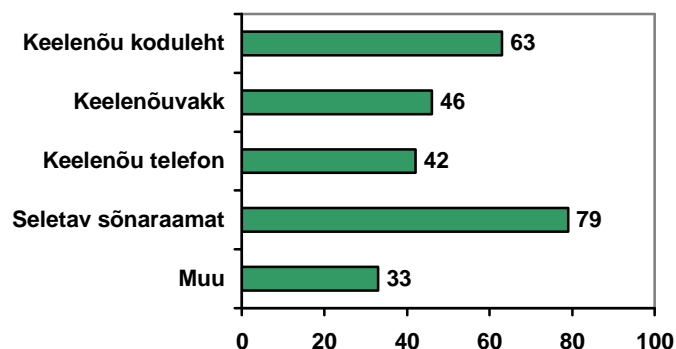
Palusin eraldi kommenteerida ka seda, miks vastati küsimusele 1.3 (ÕSi põhiallikana kasutamise kohta) eitavalt. Põhiline argument, mis neis kommentaarides esile tuleb, on tekstide spetsiifilisus: ÕS ei sobi kõigi erialaste tekstide toimetamiseks. Ühesõnaga, termineid on vähe. Üks toimetaja vastas eitavalt seetõttu, et peab EKSSi infot ÕSi omast paremaks (selle kohta vt ka allpool kirjeldatud küsimust 4.10 (milline sõnastikunäide toimetamistöö seisukohalt enim meeldib)). See tendents on ka üsna ootuspärane, sest ÕS on ikkagi üldkeele sõnaraamat ja ehkki seal on termineid, on enesestmõistetav, et selline sõnastik ei saa vastata nõudmistele, mis on oskuskeele tekstide toimetajatel.

Täpsustavale küsimusele muude allikate kohta (küsimus 1.3.2) antud vastustes torkavad silma esiteks erialasõnastikud ja teiseks internet. Ka siin ei ole sisuliselt midagi üllatavat ja see on eeltooduga igati kooskõlas.

2/3 toimetajatest varieerib ÕSi ja teiste allikate kasutamist sõltuvalt toimetatava teksti tüübist (küsimus 1.4), aga 1/3 mitte. Oleks loomulik eeldada, et igaüks vastab sellele küsimusele jaatavalt. Ometi vastas tervelt 30% toimetajatest, et tegelikult nad seda ei tee ja kasutavad ÕSi alati sama tihti.

ÕSi kasutamise sageduse kohta oli veel kaks küsimust: kui sageli üldse ÕSi kasutatakse (1.5) ja kui sageli ÕSi eratekstide kirjutamisel kasutatakse (1.5.1). Selle küsimuse puhul eeldasin enda töökogemusest lähtuvalt, et toimetajad kasutavad ÕSi vähemalt kord päevas. Vastused kinnitasid seda seisukohta: 70% vastanuist kasutab ÕSi iga päev, 25% iga nädal. Eratekstide puhul on tulemused vastupidised: 38% vastanuist ei kasuta ÕSi väljaspool toimetamistööd üldse ja 51% neist kasutab seda harvemini kui kord nädalas (ja kõigest 11% sagedamini kui kord nädalas). Siit ei selgu otseselt midagi, kuid see suundumus peaks ehk kinnitama üldlevinud suhtumist, et eratekstit ei pea olema sama lihvitud keelega nagu ametlikud tekstid. Neis ei ole vaja rangelt kinni pidada ametliku keele reeglitest. Tõepoolest, kui palju on neid, kes näiteks heale sõbrale saadetava meili, kiirsuhtlussüsteemi (nt Skype, Gmail Chat jne) sõnumi vms kirjutamisel hoiaksid ÕSi käepärast?

Allikad, mille poole pöörduetakse, kui ÕSist oma küsimusele vastust ei leita, on esitatud joonisel 1 (märkida sai korraga mitu vastusevarianti). Ka siit ei selgu midagi väga üllatavat: EKSSi kasutatakse täiendava allikana võrdlemisi sageli. Keelenõu kodulehe potentsiaal võiks ehk olla suurem. (Keelenõuvakk on keelenõu kodulehe alarubriik; tõin selle eraldi välja üksnes selleks, et näha, kui paljud seda alarubriiki kasutavad.) Allpool kommenteerin seda küsimust paari sõnaga lähemalt. Väljas “other” toodud allikatena on nimetatud erialasõnastikke, käsiraamatuid, andmebaase, internetti.

Joonis 1. Allikad, mille poole pöörduvad keeleteoimetajad, kui ei leia vastust oma küsimustele ÕSist (protsentides).

Küsimus, kas ÕSi kasutatakse põhiallikana sõnade tähenduse otsimisel (1.7), andis siinse uurimistöö seisukohalt autori jaoks kõige põnevama tulemuse. Nimelt väidab 74% vastanutest, et kasutab ÕSi ka tähenduse otsimisel esmase allikana. Alles siis, kui ÕSist tähendust ei leita, otsitakse seda EKSSist (79%), keelenõu kodulehelt (63%), Keelenõuvakast (46%) ja keelenõu telefonilt (42%) (vt joonist 1).

See tõendab eespool mainitud oletust, et ÕSi ei kasutata ainult keelekorraldusliku allikana: ÕS on põhisõnaraamat, millest loodetakse abi kõiksuguse info otsimisel. Ometi peavad kasutajad seetõttu vahel pettuma (vt ptk 4.2), sest ÕSi tähenduseletused on enamasti lakoonilised ja lühikesed, samuti ei ole seal väga palju muud infot, mida võib leida nt EKSSist. Sellist universaalset sõnastikku, mis täidaks kõiki neid funktsioone (normeeriv-soovituslik keelekasutus, etümoloogia, põhjalikud tähenduseletused ja jaotus tähendusplökkideks, palju näiteid jms), Eestis välja antud ei ole.

Üks põhjus, miks ÕSi universaalsõnastikuna kasutatakse, või vähemalt kuni hilise ajani on kasutatud, on muu hulgas ilmselt see, et seletav sõnaraamat sai täiskujul ja kompaktses ning ajakohastatud vormis alles hiljuti valmis (paber kandjal ilmus kuueköitelisena 2009. aasta septembri lõpus, EKI veebilehel⁷ on tasuta kättesaadav

⁷ <http://eki.ee/dict/ekss/> (20.01.2010).

alates 2010. aasta jaanuari algusest), ehkki Keelevara veebilehel⁸ on vahepealne versioon EKSSist olnud (tasulisena) kättesaadav juba mõnda aega. Harjumusi võib mõjutada ka see, et vaikimisi kuvatakse Keelevaras algsõnastikuna ÕSi. Autori arvates on teistest keskkondadest (EKI veebileht, Keelevara) oluliselt kasutajasõbralikum Keeleveebi (www.keeleveeb.ee) lähenemisviis: esiteks saab välja valida mitu endale vajalikku sõnastikku ja siis neid mugavalt ja kiiresti sirvida. Teiseks on see keskkond kogu ulatuses tasuta. Paraku ei tööta seal hästi eri otsingukriteeriumid – või õigemini, neid ei olegi sõnastike juures, mis ei ole põhjalikuma otsingusüsteemiga lehelt algkujul integreeritud (ingl *embed*) nagu ÕS 2006. Tõsi, Keeleveeb ei tee tegelikult muud, kui vaid koondab ühele lehele lingid allikatest, mille puhul sisulise töö teevad ära teised. Kuid see ei puutu kasutajasse.

ÕS 2006 veebiversiooni ja paberversiooni erinevatest külgedest ja erinevast kasutusest on juttu allpool.

4.2. ÕSi kasutamisest

Otseselt sõnastiku kasutamist puudutavad küsimused (vt Lisa, küsimused 2.1–2.3.6) peaksid andma selgust selle kohta, kas ÕS täidab oma sisulist ülesannet: kas tegu on just sellise sõnastikuga nagu kasutajad (siin: keeleteoimetajad) vajavad või on seal midagi sellist, mis on ilmselgelt üleliigne või ebavajalik. Küsimused uurisid: millist ÕSi versiooni kasutatakse, kas sõnad on hõlpsasti leitavad, mida e-ÕSist arvatakse, mida ÕSist otsitakse ja kas leitakse oma küsimustele vastused, milliseid muid allikaid kasutatakse.

ÕSi versioonidest (paber- või elektrooniline (veebi)väljaanne) kasutatakse kõige rohkem e-ÕSi: 57% vastanutest kasutab pigem elektroonilist väljaannet, 13% kasutab võrdselt nii elektroonilist kui paberväljaannet. 28% vastanutest kasutab pigem paberväljaannet. Üks toimetaja vastas, et ei ole e-ÕSi tähele pannud.

---

⁸ <http://www.keelevara.ee> (20.01.2010).

Kalduvus eelistada e-väljaannet näib ootuspärane: eeldatavasti on tänapäeval väga vähe selliseid toimetajaid, kes töötavad ainult pliiatsi-paberiga ja kes arvutit ei üldse kasuta või vähe kasutavad. Vaieldamatult on kiirem konkreetse sõna kohta konkreetset infot saada paari klahvivajutusega kui paksust raamatust otsides. Sellegipoolest rõhutaksin, et kui otsing ei ole “konkreetse sõna” või “konkreetse info” kohta, siis on paberväljaande sirvimine tulemuslikum. See, et osa toimetajaid kasutab elektroonilist väljaannet paberväljaandega kõrvuti ja võrdselt, viitab autori arvates just sellele, et kumbki meedium on kasulik eri tüüpi otsinguteks. Asjaolu, et ligi kolmandik toimetajatest eelistab trükiversiooni elektroonilisele, võib tuleneda harjumusest. Vaikimisi mõeldakse ju sõnastikust kui millestki käegakatsutavast ja konkreetsest, võib-olla e-versiooni millegipärast ka umbusaldatuse⁹. Oleksin pidanud küsimustikku lisama alaküsimuse: kui kasutate trükiversiooni (*resp.* e-versiooni), siis miks just seda. Paraku jäi see küsimus lisamata ja seetõttu saan siinkohal tugineda vaid oletustele.

Alaküsimused (2.1.1, 2.1.2 ja 2.1.3) puudutasid kõik e-ÕSi: millist e-versiooni kasutatakse, kas liitsõnad on neist hõlpsasti leitavad, kas tüüpsõnad on hõlpsasti leitavad. (Vastas 43, viimasele alaküsimusele 42 inimest). Võib öelda, et tegelikult ei ole oluline, millist e-versiooni kasutatakse, kuna sisu on neil kõigil üks. Autori arvates saab siiski selle põhjal teha mõningaid järeldusi sõnastikukasutajate veebiharjumuste kohta, mille najal korrigeerida e-sõnastike esitust kasutajasõbralikkuse suunas.

Kõige enam kasutatakse EKI veebilehel olevat versiooni (47% vastanuist), teiseks Keelevara lehe ÕSi (25% vastanuist) ja kõige vähem Keeleveebi versiooni (9% vastanuist). Sisuline erinevus on ainult kahe esimese vahel. ÕS kui selline on muidugi sama, aga erinevad on selle esitusviisid ja võimalikud otsingukriteeriumid. Ainuke vahe kahe veebilehe vaikeparameetritega otsingus on Keelevara kollane marker, mille funktsioon jääb õieti arusaamatuks (makeriga tõstetakse esile otsitud sõnavormi kõik või peaaegu kõik esinemisjuhud leitud artiklites). Seda arvestades

---

⁹ Seletava sõnaraamatu puhul oluks vähemalt mõnd aega tagasi see umbusaldus ka õigustatud: ka sõnastiku koostajad ise ei teadnud, milline versioon parasjagu kasutajatele Keelevara lehel kättesaadav oli. (Suuline informatsioon EKI vanemleksikograafilt Piret Vollilt, 13.11.2008.)

võib küsida, miks just EKI lehte rohkem kasutatakse? Ja Keeleveebi oma kõige vähem? Ometi on just viimasel kõige rohkem ka teisi tasuta sõnastikke, kust on mugav paralleelotsinguid teha.

Sõnade ja eriti liitsõnade leidmise puhul oletasin, et vähemalt osa liitsõnade puhul tekib probleeme. Küsimuse 2.1.2 (kas elektroonilises ÕSis on otsitavad sõnad üldjuhul hõlpsasti leitavad (nt liitsõnad, mis ei ole eraldi märksõnad: vrd nt „kalamees“ vs „liivkress“?)) vihjesse tõin sisse sõna *kalamees* vastandatuna ebaharilikuma sõnaga *liivkress* just sellepärast, et sõna *liivkress* vaikeparameetritega otsing Keelevara lehelt ei leidnud. Õieti ei leia seda Keelevara lehel olevast ÕSist mitte ühegi otsinguparameetriga neljast pakutavast (otsing märksõnadest, otsing kogu artiklist, otsing sarnaste märksõnade seast, otsing kõigi artiklite sisu sarnaste sõnade seast). Selleks, et sõna *liivkress* üles leida, tuleb otsida sõna *kress*.

Keelevara liides ei suuda nimelt kuvada vastuste seas ühtegi liitsõna, mida ÕSis kirjutatakse artikli sees (st mitte märksõnas) plussmärgiga, st mis ei ole füüsiliselt kokku kirjutatud, nii nt seesama *liiv+kress* või mis tahes muu sõna, *vaherahu+kokkulepe*, *rahu+armastus* jne. Autori arvates on see tõsine probleem, sest kui süsteem ei suuda nii lihtsaid reegleid tuvastada ja tõlgendada, siis on tõesti paberväljaandest sõna leidmine peaaegu sama kiire: kõigepealt tuleb üles otsida liitsõna õige komponent (esi- või järelosa) ja seejärel artikkel läbi lugeda. Miskipärast leiab Keelevara ligikaudse otsinguga üles mõned sõnaartiklid, nagu *koostöökokkulepe*, aga teisi mitte.

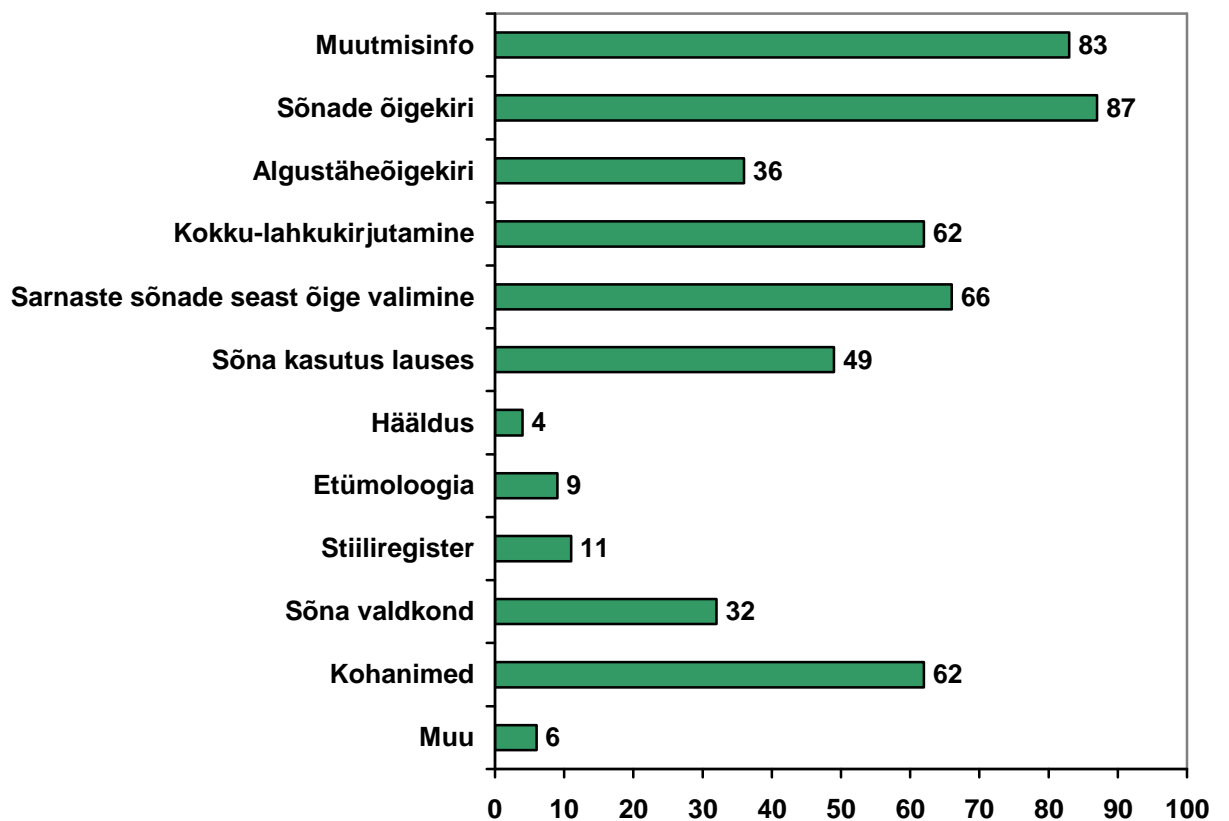
Kummatigi leidis 88% vastanutest, et sõnade leidmine e-ÕSist ei valmista neile probleeme. Kuna enamik vastanud toimetajatest kasutab EKI veebilehe versiooni, siis ei ole see ka väga üllatav. Üks Keelevara ÕSi kasutaja võtab oma kommentaaris olukorra kokku täpselt nende sõnadega, mida lootsin küsimustikku koostades kuulda: “otsin ühe liitsõna komponendi järgi, sest muidu ei ole võimalik liitsõna enamasti leida, kuid kui mõlemad liitsõna komponendid on sagedasti kasutatavad, saab päringule palju vastuseid”.

Tüüpsõna leidmist (küsimus 2.1.3) pidas lihtsaks kolm neljandikku toimetajatest, üks viiendik märkis, et “ei vaata tavaliselt tüüpsõnu, piisab sõnaartiklis toodud infost”. See tulemus ei olnud ootamatu: kõigis e-ÕSi versioonides on tüübinumber toodud kohe märksõna järel, kusjuures sealne link viitab tüüpsõna paradigmale. Tüüpsõna on seega vajaduse korral igati hästi leitav. Detail, mida e-ÕSis võiks näidata (tulenevalt mahupiirangute puudumisest), on märksõnadena esitatud liitsõnade tüüp: selleks, et leida sõna *kokkulepe* tüübinumbrit, tuleb otsida sõna *lepe*.

Muude kommentaaridena elektroonilise ÕSi kohta (küsimus 2.1.4) mainiti positiivsete hinnangutena korduvalt sõnu “lihtsus” ja “kiirus”: ÕSi veebis kasutamine hoiab aega kokku. “Mõnd sõna otsides tuleks paberväljaannet pikalt ette-taha lapata ning pikkades sõnaartiklites näpuga järge ajada, elektroonilises aga asendub lappamine klõbinaga ja näpuga järje ajamise asemel saab otsimisfunktsiooni kasutada.” Mitu korda rõhutatakse, et meeldib punase ja roheline markeri kasutus. Lisasid peab mitu vastanut esiteks liialt peidetuks (tuleb eraldi otsida, ei ole veebilehel nähtaval kohal), teiseks arvavad toimetajad, et lisades olev info peaks olema leitav ka põhiotsingu akna kaudu.

Ühe toimetaja hinnangul on Keelevara ÕS aeglane ja mürarikas. Mürarikkuse poolest võib Keelevara leht olla selle poolest häirivam, et ühelt poolt kasutatakse seal väga palju kollast markerit ja teiseks hakkab automaatselt tööle ligikaudne otsing, kui täpset märksõna ei leita. (Vahemärkusena olgu öeldud, et nii EKI kui ka Keelevara lehel kuvatakse vaikeparameetritega sõna *ja* otsimisel peale sidesõna enda ka märksõnad *ajast ja arust, elektri- ja küttejaam* ning *katse ja eksituse meetod*.)

Ploki ülejäänud küsimused (2.2–2.3.6) puudutasid ÕSist otsitavat infot: mida otsitakse ja kas leitakse lahendus oma probleemile või vastus küsimusele. Sissejuhatava küsimuse (2.2, “Mis laadi infot Te ÕSist otsite?”) vastused esitan siin ülevaatlikkuse huvides joonisena (valida sai mitu vastusevarianti).

Joonis 2. Infoüksused, mida ÕSist otsitakse (protsentides).

See, et ÕSist otsitakse nii sageli infot sõnade käänamise/pööramise, õigekirja ja kasutuse ning paronüümide kohta (vastavalt 87%, 83% ja 66%), on ÕSi puhul igati ootuspärane. Kuna küsimustiku täitsid eestlased – pealegi keeleteimetajad –, siis on mõistetav ka see, et häälendusinfot otsitakse väga vähe (4%). Neid andmeid oleks huvitav kõrvutada mõnda võõrkeelt emakeelena kõnelevate inimeste vastustega: kuigi eesti keeles kasutatakse foneetilist kirjapilti, tekitavad näiteks palatalisatsioon ja välde eesti keele õppimisel väga sageli probleeme.

Kui arvestada seda, et ÕSist otsitakse väga sageli tähendust, võib pisut üllatav olla, et sealt ei otsita infot etümoloogia kohta (9%): universaalsõnastikust sõna päritoluinfo otsimine oleks kõigiti mõistetav¹⁰. Võib-olla on asi selles, et teatakse,

¹⁰ Margit Langemetsa kommentaar (01.02.2010): seletava sõnaraamatu veebitagasiside kaudu on selle vastu huvi tuntud.

et ei ole välja antud ühtegi põhjalikumat etimoloogiasõnastikku (peale Alo Rauna väikese teatmiku (Raun 2000) ja Julius Mägiste suure saksakeelse (Mägiste 2000)).

Küsisin ka seda, kas ja kui sageli otsitud infot leitakse. (Palusin vastata skaalal 2–6, kus hinne 2 tähendas, et vastust oma küsimustele ei leita kunagi ja hinne 6, et vastus leitakse alati; hinne 1 tähendas, et küsimus ei ole vastaja jaoks ÕSi kasutamise seisukohalt oluline). Väga kõrge hinne, s.t et vastus saadakse pea alati, anti õigekirja ja vormimoodustust puudutavate küsimuste kohta. Õigekirja puhul andis hinde 5 või 6 kokku 78% vastanuist, vormimoodustuse puhul 85% vastanuist. Tähtsuse puhul anti madalam hinne: 34% vastanuist andis küsimusele “Kas leiate ÕSist tavaliselt vastuse oma küsimustele tähenduse alal?” hinde 4. Ehkki seda tulemust ei saa pidada lausa halvaks – pealegi andis 25% vastanuist siin hinde 5 –, näitab see siiski, et selles valdkonnas leitakse vähem vastuseid kui teistes, mis on n-ö prototüüpsed ÕSi-teemad (kuidas seda või teist sõna käänta/pöörata, milline on sõna õigekiri jne).

Autori arvates tõestavad need tulemused vähemalt seda, et keeleteimetajad ei kohta ÕSi kasutamisel suuri takistusi, ehkki on väiksemaid probleeme (nt otsitakse sõnade tähendust, aga seda leitakse harvemini kui vastuseid muudele küsimustele).

4.3. ÕSi sisust

ÕSi sisu asjus küsisin (3.1–3.15): mida öeldakse uue struktuuri, sõnaraamatu ajakohasuse ja märksõnade arvu, märksõnavaliku, sõnade leitavuse, lisade, stiilimärgendite, tähendussetuste, näitelausete ja artiklite pikkuse kohta. (Nagu eespool öeldud, ei olnud küsimustiku plokkide vahelised temapiirid väga kindlad ja seetõttu võinuks osa siin kirjeldatud küsimusi käsitleda sama hästi ka eelmises, ÕSi kasutamist uurinud peatükis.)

On huvitav, et küsimuse puhul, kas toimetajate arvates on uue ÕSi (1999/2006) struktuur parem kui vana (ÕS 1976) oma, pooldas selgesõnaliselt uut süsteemi vaid

kolmandik vastanuist. Samas 40% vastanuist ütles, et ei mäletagi enam vana ÕSi struktuuri ja 15% toimetajatest märkis ära vastusevariandi, et ei ole vana ÕSi kasutanud.

ÕSi pidas ajakohaseks 3/4 toimetajatest (küsimus: kas ÕS kajastab adekvaatselt tänapäeva eesti keelt). Neist seitse inimest andis ka täpsustava kommentaari, millest silma torkab kaks tähelepanekut. Üks toimetaja mainib, et kirjalikud allikad on alati “vähemalt väikese sammu võrra hetke keelest maas”. See, et ükski sõnastik ei suuda lõpuni ideaalselt keelekasutusega kaasas käia – sest (a) keel areneb oluliselt kiiremini kui sõnastikke jõutakse välja anda ja (b) ükski sõnastik ei suuda kajastada kogu keele sõnavara, olgu sõnastik kui mahukas tahes –, on leksikograafias üldtunnustatud seisukoht.

Teine silma jäänud kommentaar puudutab konservatiivsuse küsimust. ÕS on ja ilmselt peabki olema mõnevõrra konservatiivne, aga kas sellega ei pakuta pisut üle? (“Mõne vormi/tähenduse kinnihoidmisel [on ÕS] liiga konservatiivne.”) Olen selle seisukohaga nõus: mõnel juhul tekib paratamatult küsimus, miks ei lubata (või nüüdseks “ei soovita tähenduses...”) normatiivses sõnaraamatus mõnd sõna kasutada sellistes kontekstides, nagu inimesed on harjunud neid kasutama ja mis ka deskriptiivses seletavas sõnaraamatus on sellisena fikseeritud. Näiteks ühendverb *läbi viima* tähenduses ‘korraldama, pidama’ või oskuskeele sõna *otsik* kõnekeelne kasutus tähenduses ‘otsak’ (kui paljud meist kujutaks end ette lausumas: “Pane palun tolmuimejale teine otsak [pro *otsik*]!”?). Selmet märkida need kasutused kõnekeelseteks, püütakse neid taunida ja seeläbi välja juurida. Iseasi, kas see õnnestub.

Märkusena suhte kohta ÕSi ja tänapäeva eesti keele vahel sobib mainida, et EKI keelenõu veebilehel <http://portaal.eki.ee/keeleabi/> (27.01.2010) on järgmise, 2013. aasta ÕSi (võimalike) uute sõnade loendis ka sellised sõnad nagu *guugeldama* ‘Google’i otsimootorit kasutama’ ja *skaipima* ‘Skype’i tarkvara kasutama, nt helistamiseks’. Need sõnad on praegusaja eesti keeles kahtlemata väga levinud. Ja ilmestavad autori arvates hästi ÕSi autorite suhet konservatiivsuse: mõnel juhul (*läbi viima*) ollakse väga konservatiivsed, mõnel juhul (*guugeldama*) näitavad

sõnastiku koostajad üles suurt avatust uute, rahva seas levinud sõnade suhtes. Tõsi, uute sõnade loend ei ole veel sõnastikus lõplikult fikseeritud, aga need suundumused on minu arvates siiski kõnekad.

Märksõnaloendit pidas piisavaks (küsimus 3.3) pisut alla poole toimetajatest. Üksikud lisatud kommentaarid on lakoonilised: ÕS on “profile liiga õhuke” ja selles on liiga vähe oskussõnu. ÕSi mahul peatun põgusalt allpool (kokkuvõtte peatükis), seetõttu ei käsitle ma siin seda küsimust pikemalt.

Märksõnavaliku tasakaalustatuse kohta registrite ja valdkondade osas (küsimus 3.4) arvas 2/3 toimetajatest, et sellega on kõik korras. Ka seda küsimust ei kommenteeritud kuigi palju, pigem mainitakse, et sellele ei ole tähelepanu pööratud või ei ole silmatorkavaid probleeme ette tulnud. See, et miski ei ole toimetajatele silma hakanud, on pigem hea näitaja ja viitab ilmselt sellele, et tõsisemaid puudusi tõesti ei ole. Ainuke küsimus, mis ka siin paaris kommentaaris esile kerkis, on veelkord oskussõnavara vähesus.

Liitsõnade leidmist ÕSi paberväljaandest puudutav küsimus (3.5) kuulub sisuliselt kokku sama küsimusega e-väljaande kohta (2.1.2; vt ptk 4.2) (küllap olnukski selle küsimuse õige koht küsimustikus eespool). Teatavasti on uues ÕSis liitsõnad esitatud pesasüsteemis, esi- või järelkomponendi või mõlema moodustaja artiklis (vt eespool näiteid 1 ja 2). Kumatigi pidas nende leidmist paberväljaandest tülikaks vaid kolm vastajat. Paaris lisatud kommentaaris on märgitud, et liitsõnade “leidmiseks peab olema kogemus” ning et liitsõnu on raske leida just siis, kui samas märksõnaartiklis on toodud väga palju liitsõnu (st produktiivsete moodustajatega liitsõnade puhul). Ent need seisukohad on siiski kaalukas vähemuses.

Lühendite ja kohanimede asjus (küsimus 3.6) pooldas suur enamus (81%) uue ÕSi lahendust, lisade esitamist eraldi loendina. Võrdluseks: vanas ÕSis (1976) olid lühendid toodud sõnastiku põhiosas, põhimärksõnadega koos. Nagu eespool märkisin, ei tohiks paberväljaande selline kujundus takistada lisade materjali otsimist e-ÕSi põhiotsinguaknast (praegu on e-ÕSi lisad võrdlemisi vähe nähtaval

kohal). Ei saa öelda, et üks lahendus oleks tingimata halvem kui teine, mõlemal on oma eelised. Ühel juhul ei peaks mõtlema selle peale, et tuleks otsida eraldi sõnastiku lõpuosast. Teisel juhul on võimalik kogu sarnase sisuga infot korrada näha.

ÕSide struktuuri võrreldes mainisin (ptk 2.1.2), et uues ÕSis ei ole õigekirjareegleid lisana esitatud. Küsimustikus ei olnud ühtegi nimetatud lisale viitavat küsimust, kuid selle kohta ei esitatud ka kommentaare vabavastustega küsimuste juures (nt küsimus 4.7 selle kohta, kas ÕSi peaks kuidagi sisuliselt muutma). Tunnistan, et oluks õige lisada ka täpne küsimus õigekirjareeglite kohta.

ÕSi stiilmärgendeid (küsimus 3.7) toimetajad kas ei vaata (43%) või on nendega nõus (57%). Vaid üks toimetaja ütles, et ei ole ÕSi stiilmärgenditega nõus. Kommentaare ei lisanud ükski vastaja. Võib-olla tulnuks olla eksplitsiitsem ja öelda kas selle või mõne teise küsimuse juures, et ootan arvamusi ka selle kohta, kas nõustutakse märgendi *ei soovita tähenduses...* kasutusega. Kaldun arvama, et see oleks andnud kõnekamaid tulemusi kui praegu leitu.

Tähendussetuste kohta uurisin (küsimused 3.8 ja 3.9), kas need on (sisuliselt) piisavalt selged ja kas neid on (arvuliselt) piisavalt palju. Neistki ei selgunud midagi kuigi üllatavat. Täendussetusi pidas piisavalt selgeks pea 2/3 toimetajatest. Kuna eespool selgus, et ÕSist otsitakse väga sageli sõnade tähendust – aga leitakse mõnevõrra vähem kui vastuseid teistele küsimustele –, siis ootasin küsimusele tähendussetuste arvu kohta vastust, mis eelnevat kinnitaks. 53% toimetajatest vastaski, et tähendussetusi kas ei ole piisavalt palju (15 vastanut) või ei oska sellele küsimusele vastata (13 vastanut). Ometi vastas ligi pool küsimustiku täitnutest, et tähendussetusi on piisavalt.

Ühes kommentaaris mainitakse, et ÕSis ei peagi väga palju tähendussetusi olema, sest selleks on olemas EKSS ja Saareste mõisteline sõnaraamat. Selliseid leksikograafide loomulikuna näivaid kommentaare või vastuseid oodanuks oluliselt rohkem, võttes arvesse seda, et küsimustiku sihtrühmaks ei olnud mitte tavakeelekasutajad, vaid keeletöoga väga tihedalt kokku puutuvad inimesed.

Liigun siinkohal küsimuste järjestuses korraks kõrvalepõikena pisut ettepoole, et peatuda küsimusel 3.14 – kas ÕSi märksõnaartiklid peaks olema põhjalikumad, kas neis peaks olema rohkem infot? Rohkem kui iga neljas küsitlusankeedi täitnud keeleteimetaja arvas, et ÕS peaks tõepoolest olema mikrostruktuuri tasandil põhjalikum ja mahukam. Mille poolest põhjalikum? Taas ollakse kommentaaridega kitsid. Kahes märkuses mainitakse näiteid, kuigi ühes öeldakse just seda, et näiteid ei ole kindlasti rohkem vaja. Üks toimetaja on ettevaatlikult maininud etümoloogiat, kartes siiski, et seda ehk on liiga palju tahta. Üks keeleteimetaja nimetab, et liitsõnu võiks olla rohkem; teine märgib, et tähendussetusi võiks olla rohkem (sama toimetaja oli küsimustele 3.9 ja 3.10 vastanud, et tähendussetused jäävad tihti poolikuks ja tavaliselt ei leia otsitavat).

Autori arvates näitavad need vastused kolmele eelkirjeldatud küsimusele (3.8, 3.9 ja 3.14) veelkord, et ÕS oma praegusel kujul ei ole võimeline funktsioneerima n-ö indoeuroopa tüüpi universaalsõnastikuna (vrd nt prantslaste „Le Grand Robert”), milleks ta küll ei ole mõeldudki, aga millena teda sellegipoolest kasutatakse ja millena teda soovitakse näha. See väide ei sea kuidagi kahtluse alla ÕSi toimimist ÕSina (vt ptk 3.2 vastuseid küsimustele 2.2–2.3.6), st puhtalt õigekeelsussõnaraamatuna, milles ei esitata sõnade semantilisi suhteid (sünonüüme, antonüüme jmt sõnu), etümoloogiat, põhjalikke tähendussetusi jms, kus rõhk on ortograafial, ortoepial ja morfoloogial, aga mitte semantikal koos kõige sellega kaasnevaga. See lünk, mida ÕS ei täida ega ole mõeldudki täitma, loodetakse katta EKIs koostatava uue ühekõitelise üldsõnaraamatuga.

Näitelausete asjus (küsimused 3.10 ja 3.11) eeldasin, et nende vajalikkuses ei kahelda ja et neid ei ole piisavalt palju. Vastused suuresti just seda seisukohta kajastasidki – vähemalt esimese küsimuse puhul. Mitte ükski toimetaja ei leia, et näitelauseid ei oleks sisuliselt üldse vaja, ja väga vähe (4 vastanut) on neid, kes ÕSist tavaliselt näiteid ei otsi. Üks toimetaja on asjalikult märkinud, et näited ei ole siiski mitte alati ühtmoodi head: “mõnikord nad näitavad midagi sõna kohta, mõnikord on natuke liiga elementaarsed”. Vestlustes elukutseliste toimetajatega on esile tulnud sõnad *poole* ja *suunas*. Nende sõnade juures toodud näidetest ei selgu

ühemõtteliselt, millal üldse võib kasutada sõna *suunas*. On toodud näited *tuli levib kolmes suunas* ja *tsüklon levib ida suunas*. Kõiki muid kasutusi peetakse ebasoovitavaks, ÕS soovitab sagedamini kasutada sõna *poole*. Sarnane probleem on sõnaga *renessanss* moodustatud liitsõnade puhul: kui on tarvis moodustada sõna *renessansi kirjandus*, siis ei leia ÕSist infot selle kohta, kas seda tuleks kirjutada kokku (*renessansikirjandus* / *renessansskirjandus*) või lahku (*renessansi kirjandus*).¹¹

Näitelauseste arvu kohta arvab enam-vähem pool vastanud toimetajatest, et neid on piisavalt. Ülejäänud leiavad, et neid on liiga vähe (25%) või ei oska küsimusele vastata. Võib-olla leiavad ÕSi koostajad, et need vastused on nende jaoks ootuspärased. Küsimustiku koostajana oleksin arvanud, et on rohkem neid toimetajaid, kes arvavad, et suunavaid-õpetavaid näitelauseid peaks senisest rohkem olema, dubleerimata samas EKSSi.

Uurisin ka seda, kui sageli ÕSist sõnu ei leita ja kui, siis milliseid sõnu ei leita (küsimused 3.12 ja 3.13). Küsimusele 3.12 – kui sageli tuleb ette, et otsitavat sõna ÕSis ei ole – palusin vastata hindega skaalal 1–5, kus hinne 1 tähendas, et kõik sõnad on ÕSist leitavad ja hinne 5, et mitte ükski otsitav sõna ei ole ÕSist leitav. Kõige enam vastati hindega 2 (55%) ja 3 (32%) – st enam-vähem pool vastanutest leiab enam-vähem kõik, mda otsivad. Kaks toimetajat väitsid, et leiavad kõik kätte.

Küsimus 3.12 oli omamoodi üldistavaks paralleeliks otsestele küsimustele ÕSi kasutamise kohta (küsimused 2.3.1–2.3.5; vt ptk 4.2). Kuigi seal andis ligi kolmandik vastuist üldhinde 3 (“keskmine”), võib seda seletada taas selliste otsingutega, millele ÕS oma praegusel kujul ei olegi mõeldud vastust andma. Seda selgitavad kommentaarid küsimusele 3.13: “Kui vastasite eelmisele küsimusele skaalal 2–5, siis kas võiksite välja tuua, milliseid sõnu ÕSist ei leia (võõrsõnad, oskussõnad, murdesõnad vms)?”

---

¹¹ Suuline informatsioon Avita kirjastuse toimetajalt Katrin Ennuselt, 27.01.2010.

Ka need märkused ei heida kogu küsimusele uut valgust: endiselt tuuakse välja oskus- ja võõrsõnad. Rõhutatakse, et ÕS peaks mõnevõrra rohkem sisaldama selliseid oskus- ja võõrsõnu, mis on üldkeelde siirdunud. (Murdesõnu mainitakse vähe.) Otsustamine selle üle, missugused võõr- ja oskussõnad on muutunud osaks üldkeelest, ei ole kindlasti lihtne. Seda enam, et praegu ei ole eesti keele kohta piisavalt suuri korpusi, mille põhjal järeldusi teha.

ÕSi info on alati selge – nii arvab kaalukas enamus (79%) vastanuist. 17% toimetajatest väidab, et ÕSi info on vahel arusaamatu. Ühes kommentaaris on märgitud, et mõnel juhul on ÕSi info mitmeti tõlgendatav. Oodanuksin lisamärkusi oluliselt rohkem, kuna negatiivse hinnangu andis kokku üheksa toimetajat.

Eespool kommenteerisin sõnade *suund* ja *renessanss* näiteprobleeme. Sama märkus sobiks siiagi: vahel on ÕSis lakoonilisusega liiale mindud ja eeldatakse, et reeglid või soovitusel on tuletatavad pelgalt paarist vihjest.

4.4. Tulemused vastajarühmade kaupa

Järgmiseks toon välja vastanute eelistused-arvamused nende vanuse (4.4.1) ja töökogemuse (4.4.2) põhjal, et võrrelda neid andmeid ülalpool esitatuga. Ma ei ole eraldi vaadelnud tulemusi töökohtade kaupa (erasektor vs. riigiametid, tõlkebürood vs. kirjastused jne), sest mitu vastajat ei andnud selget infot oma töökohta kohta (osaliselt on põhjus kindlasti selles, et ma ei palunud olla selles küsimuses väga eksplitsiitne). Tähelepanu on pööratud ka toimetatava teksti tüübile (4.4.3).

Ma ei kirjelda siin kõiki küsimusi eraldi: toon välja vaid need, mille puhul võrdlemine näis olevat otstarbekas või võrdlustulemuste poolest huvipakkuv.

4.4.1. Vanus

Jagasin vastanud vanuse põhjal kolme rühma: 20–30 aastat (15 vastanut, 28% kõigist), 31–50 aastat (26 vastanut, 49% kõigist) ja 51–71 aastat (12 vastanut, 23% kõigist). Teisisõnu, laias plaanis ja väga tinglikult võttes: noored, keskealised ja vanemad keeleteimetajad.

Eespool (ptk 4.1) selgus, et 75% vastanutest kasutab ÕSi põhiallikana. Vanuse põhjal tulemusi sortides ilmneb, et keskealiste puhul on jaatavaid vastuseid 73%, nooremaealiste puhul 80% ja vanemaealiste puhul 75%. Seega on need tulemused täiesti võrreldavad, siin on erisused väga väikesed.

Kõik vanemaealised toimetajad kasutavad ÕSi iga päev (küsimus 1.5) (100%), keskealistest kasutab ÕSi kord päevas “vaid” 54%, samas nooremaelistest ligi 70%. (Üldine keskmine: ligi 70% vastanuist kasutab ÕSi iga päev.) Kuidas seletada suurt erinevust keskealiste ja vanemaealiste vahel? Kas keskealised toimetajad on enesekindlad ega kõhkle nii sageli? Või umbusaldavad nad ÕSi? Või ei arvestagi nad niiväga ÕSi reegleid? Seda ei saa kahjuks küsitlustulemuste puhul üheselt öelda.

Elektroonilise ja trükiversiooni kasutamises on ootuspärane, et andmed erinevad vanuseti väga suuresti: vaid üks noorem vastaja kasutab pigem trükiväljaannet, kaks kasutab mõlemat võrdselt ja ülejäänud 12 (80%) kasutavad pigem elektroonilist. Keskealistest kasutab pigem trükiversiooni 26%, vanemaelistest 58%. Vanuse kasvades kasvab nende toimetajate osakaal, kes eelistavad trükiversiooni. Ootuspärane on see tulemus seetõttu, et nooremate seas on arvuti kasutamine üldise seisukoha järgi levinum.

Eraldi välja toomist vääriv veel kaks tulemust. Esiteks, ÕSi e-versioon peaks olema trükiväljaandest mahukam – seda arvavad kõigi vanuserühmade vastajad. Teiseks, ligemale 60% noorematest ja keskealistest toimetajatetest peab vajalikuks, et ÕSi

antaks välja ka eraldi elektroonilisel andmekandjal (CD-l vm). Vanemaealistest peab seda oluliseks vaid 8% (üks vastaja). Viimane tulemus ei ole eelkirjeldatud arvestades ka üllatav.

4.4.2. Kogemus toimetajana

Töökogemuse põhjal jagasin vastanud kahte rühma: need, kellel toimetamiskogemust kuni kümme aastat (33 vastanut), ja need, kel kogemust üle kümne aasta (20 vastanut).

Allikate kasutamises (küsimus 1.6) on erinevused kahe toimetajarühma vahel üsna minimaalsed: väiksema kogemusega toimetajatest 12% vaatab EKSSi, kui ei leia oma küsimusele vastust, muud kasutavad ka keelenõu / Keelenõuvaka lehte. Kogenumad toimetajad otsivad pisut sagedamini mitmest allikast: vaid EKSSi poole pöördub 9%. Kindlasti sõltub paljugi toimetatavast tekstist. Nagu eespoolgi rõhutatud, ei sobi ÕS iga teksti toimetamiseks, näiteks tehnika valdkonna puhul ei ole temast suurt abi.

Ka ÕSi kasutamine esimese allikana tähenduse otsimisel (küsimus 1.7) ei näita suurt erinevust: *resp.* 70% (väiksema kogemusega toimetajad) vs. 80% (suurema kogemusega toimetajad).

Põhiliselt ÕSi trükiversiooni kasutab väiksema kogemusega rühma vastanuist 15%, suurema kogemusega rühma vastanuist 40%. See tendents kattub vanuse põhjal tehtud üldistustega: suurema kogemusega toimetajad on üldjuhul ka ise vanemad.

Kahe rühma vahel tuleb erinevus esile tähendusseletuste arvu piisavuse osas (küsimus 3.9). Neid, kes arvavad, et tähendusseletusi peaks olema rohkem, on väiksema kogemusega toimetajatest 24%, aga suurema kogemusega toimetajatest arvab nii 42%. Võimalik, et need, kel on pikem toimetamiskogemus, tunnevad suuremat vajadust uue universaalsõnastiku järele kui need, kel toimetamiskogemust vähem.

Sõnade leidmise osas (küsimus 3.12) andsid väiksema kogemusega toimetajad kehvemaid hindeid (viiel juhul ka hinne 4). See võib viidata sellele, et ÕSi sisuga ei olda sama hästi tuttavad kui vanemad toimetajad, kellel on kujunenud kindlad harjumused selles mõttes, et kui arvatakse, et sõna ÕSist ei leia, siis vaadatakse seda mujalt.

Võib-olla olnuks tark lõpetuseks küsida ka, millise hinde toimetajad ÕSile kõike kokku võttes annaksid, näiteks kümne palli skaalal. See oleks võimaldanud saada selgemat ülevaadet selle kohta, kas nooremad või väiksema kogemusega toimetajad on ÕSiga vähem rahul kui vanemad. Ja kas nad on vähem rahul seepärast, et otsivad sealt sõnu, mida sõnastikus ei ole.

4.4.3. Toimetatava teksti tüüp: oskuskeel

Küsimuses 1.2 küsisin, milliste tekstidega toimetajad põhiliselt töötavad: kas pigem ajakirjanduskeele, ilukirjanduskeele, oskuskeele või mitme tekstitüübiga. Soovisin kontrollida, kas selle põhjal tehtud võrdlused teiste küsimustega annavad samasuguseid tulemusi nagu üldkokkuvõttes.

Muude rühmade tulemuste põhjal tehtud võrdlused ei andnud nii üllatavaid tulemusi, kuid oskuskeele toimetajate antud vastuste võrdluse huvitavamaid leide on, et ka nemad kasutavad toimetamistöös põhiallikana just ÕSi (80%). Ja vastupidiselt sellele, mida võiks arvata, on selle rühma esindajate arvates sõnad peaaegu alati leitavad (küsimuses 3.12 – kui sageli ÕSis otsitavat sõna ei ole? (skaalal 1–5, kus hinne 1 tähistas, et kõik sõnad on leitavad ja hinne 5, et ükski sõna ei ole leitav) – anti 66% juhtudest vastuseks hinne 1 või 2). Väärrib märkimist, et mitte ükski mõne teise rühma toimetaja ei andnud hinnet 1, oskuskeele toimetajate rühmas andis selle hinde kaks toimetajat.

Kui sellest järeldada, et oskuskeele toimetajad oskavad väga hästi ÕSi kasutada ega püüagi sellest leida vastuseid keerulisematele terminiküsimustele, siis tekib küsimus, kust nad sellistele küsimustele vastuse leiavad (olles märkinud, et nende põhiallikas on ÕS).

Kokkuvõte

Sõnaraamatute retseptsiooni on vähe uuritud. Ometi on see uute sõnastike koostamise seisukohalt väga oluline teema. Autori uurimus eesti õigekeelsussõnaraamatute retseptsioonist annab esiteks põgusa ülevaate õigekeelsussõnaraamatu traditsioonist Eestis (1. ptk), viimaste ÕSide struktuuri arengust nii mikro- kui ka makrostruktuuri tasandil (2. ptk). Töö põhiosas kirjeldatakse uurimuse lähtealuseid (3. ptk) ja seejärel analüüsitakse lähemalt ÕSi retseptsiooni (4. ptk), lähtudes uurimuse aluseks olnud küsimustiku struktuurist.

Töö analüüsiosa põhineb keeleteoimetajate seas korraldatud veebipõhise küsitluse vastustel. Olulisemate tulemustena tooksin välja järgmised punktid.

1. Keeleteoimetajad kasutavad oma töös põhiallikana just ÕSi ning teevad seda väga sageli, enamasti kord päevas.
2. Toimetajad kasutavad peamiselt e-ÕSi, ehkki ka trükiversiooni järele tuntakse endiselt vajadust.
3. Elektroonilises väljaandes on põhiline positiivne külg otsingutulemuste kiire leidmine.
4. Üldjuhul leitakse ÕSist otsitavad sõnad ja vastus oma küsimustele.
5. ÕSist otsitakse väga sageli sõnade tähendust.
6. Vaatamata sellele, et paberväljaandes on uues ÕSis kasutusel pesasüsteem, ei peeta sealt liitsõnade leidmist tülikaks.
7. Toimetajate arvates peaks ÕS olema mikrostruktuuri tasandil põhjalikum (detailsem) ja mahukam.
8. Kuigi vana ÕS (1976) oli kasutusel väga pikka aega, selgub, et selle mõju on tänapäeval väike ja uue ÕSiga see enam ei võistle.

Kõige silmatorkavam (ehkki EKI leksikograafide jaoks ootuspärane¹²) tulemus on, et väga paljud toimetajad otsivad ÕSist sõnade tähendust. Kummatigi nimetatakse

---

¹² Informatsioon EKI sõnaraamatute peatoimetajalt Margit Langemetsalt, 15.01.2009.

EKSSi ja teisi allikaid tähenduse otsimise puhul märksa vähem: ÕSi kasutatakse pigem indo-euroopa tüüpi universaalsõnastiku kui puhtalt keelekorraldus-sõnastikuna.

Huvitava ideena kerkib esile küsimus, kas ÕSil peaks olema normatiivne ja mittenormatiivne osa: väga paljud küsitletud toimetajad arvavad, et e-ÕS peaks olema trükiväljaandest mahukam. Enesestmõistetavalt tekib siin probleem kirjakeele normi allika seadusesättega, mis ütleb, et kirjakeele normi allikas on EKIs koostatud ÕS. Kas oleks mõeldav, et e-ÕSi lisatakse oluliselt rohkem andmeid, mis on mingil moel eraldi märgendatud? Asjaosaliste hinnangul ei ole võimalik trükiversiooni enam suuremaks teha, kuna praegu ei ole võimalik trükkida hea kvaliteedi ja mõistliku hinnaga raamatut, mis oleks praegusest ÕSist mahukam.¹³ Ometi on näiteks prantslaste kõige uuema üldsõnastiku “Le Petit Robert” 2009. aasta väljaande maht ligikaudu 2400 lehekülge (ÕS 2006 on ligikaudu kaks korda väiksema mahuga) ja selle kvaliteediga ei ole probleeme.

Igati asjalik on mõne toimetaja arvamus, et e-ÕSis (mille praeguse peamise plussina tuuakse välja märksõnad *lihtsus* ja *kiirus*) võiks olla sõnad lingitud ja neile võiks lisada lisainfot¹⁴. Miks mitte kasutada algmaterjalina keelenõu / Keelenõuvaka lehekülgedel juba toodud, aga praegu selgelt süstematiseerimata infot¹⁵? Süsteem oleks seda hinnatum, mida aktiivsemalt EKI keelekorraldajad arutlustes osaleksid.

Laias plaanis arvavad toimetajad, et ÕS on väga hea sõnastik ja sellega ollakse rahul. Ühesõnaga: autori korraldatud küsitlus ei andnud ühtegi väga ootamatut tulemust, vaid pigem kinnitab veelkord ÕSi autoriteeti ja kvaliteeti.

---

¹³ Suuline informatsioon EKI direktorilt Urmas Sutropilt, 09.06.2009.

¹⁴ Keeleõppijatele oleks ilmselt kasulik, kui e-ÕSis oleks ka kõigi märksõnaartikli sees toodud sõnade juures link tüübiparadigmale.

¹⁵ Keelenõu lehel (<http://keeleabi.eki.ee/index.php?leht=4&act=2>, 18.05.2010) on küll toodud eraldi jaotised, mis hõlbustavad otsimist, ent sellest järgmise astme lehtedel on info klassifitseerimata. Üks lahendus võiks olla nt siltide ehk *tag*'ide süsteem, mida moodsamates veebikeskkondades laialt kasutatakse. Võib arvata, et infootsija ei soovi enamasti ennast üldiselt harida, vaid tahab infot ühe konkreetse sõna (nt *vabandama* kasutamine ÕSi poolt ebasoovitavaks peetud tähenduses 'andeks paluma') või probleemi (nt suur ja väike algustäht kindlates kontekstides) kohta.

Kirjandus

Atkins, B. T. Sue, Michael Rundell 2008. The Oxford Guide to Practical Lexicography. New York: Oxford University Press.

Dubois, Jean 1962. Recherches lexicographiques: esquisse d'un dictionnaire structural. – Études de linguistique appliquée 1, 43–48. Paris: Klincksieck.

Erelt jt = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 1997. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Tiiu 1999a. Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. – Keel ja Kirjandus, 12, 817–825.

Erelt, Tiiu 1999b. Eesti ortograafia. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Tiiu 2001. Uus normatiivne kirjakeele sõnaraamat. – Keelekorralduse konverents 18. ja 19. novembril 1999. Eesti Keele Instituudi toimetised 8. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Tiiu 2002. Eesti keelekorraldus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Tiiu 2003. ÕSi toimetaja selgitab. – Keel ja Kirjandus, 6, 448–460.

Erelt, Tiiu 2007. Õigekeelsussõnaraamatud läbi sajandi. – ÕSi lätted. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Hatherall, Glynn 1984. Studying dictionary use: Some findings and proposals. – Hartmann, R. R. (ed.), LEXeter '83 Proceedings. Papers from International Conference on Lexicography at Exeter, 9–12 Sept 1983. Lexicographica Series Maior 1, 183–189. Tübingen: Niemeyer.

Jauss, Hans Robert 2001. Pour une esthétique de la réception. Paris: Gallimard. Tõlk. Claude Maillard. Orig.: Literaturgeschichte als Provokation. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1974.

Jürviste, Madis 2010. Eesti liitsõnast kakskeelses sõnaraamatus. – Keel ja Kirjandus, 3, 179–193.

Kull, Rein 1974. Eesti õigekeelsussõnaraamat eile, täna ja homme. – Centum. Emakeele Seltsi toimetised nr 9. Tallinn: Valgus, 18–32.

Langemets, Margit 2008. “Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu” viiskümmend aastat. – Emakeele Seltsi Aastaraamat nr 53. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.

Lew, Robert 2002. Questionnaires in Dictionary Use Research: A Reexamination. – Euralex 2002 Proceedings, 267–271.

Mägi, Ruth 2006. Eesti koolilaps sõnaraamatu kasutajana. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 153–169.

Mägiste, Julius 2000. Estnisches etymologisches Wörterbuch. I–XII. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft.

Õigekeelsuse käsiraamat ja sõnastik. Vastutav toimetaja Ruth Mägi. Tallinn: TEA Kirjastus, 2006.

ÕS 1976 = Õigekeelsussõnaraamat. Toim. R. Kull ja E. Raiet. Koost. T. Ereht, R. Kull, V. Põlma, K. Torop.

ÕS 1999 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toim. Tiiu Ereht. Koost. Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik ja Tiiu Ereht. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

ÕS 2006 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Toim. Tiiu Erelt. Koost. Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Raun, Alo 2000. Eesti keele etümoloogiline teatmik. Brampton: Maarjamaa.

Ross, Kristiina 2001. Prantsuse keelekorraldusest. – Keelekorralduse konverents 18. ja 19. novembril 1999. Eesti Keele Instituudi toimetised 8. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 67–74.

Svensén, Bo 1993. Practical Lexicography. Oxford: Oxford University Press.

Vare, Silvi 2008. Potentsiaalsetest sõnadest leksika ja grammatika vaatenurgast. – Keel ja Kirjandus, 7, 531–552.

Veldi, Enn 2008. Alphabetic Proportions in Estonian Monolingual and Bilingual Dictionaries. – Proceedings of the XIII EURALEX International Congress (Barcelona, 15–19 July 2008). Elisa Bernal, Janet DeCesaris (eds.). Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, 631–636.

Veldi, Enn 2010. Karelson, Rudolf; Raiet, Erich; Kullus (Põlma), Valve; Tiits, Mai; Valdre, Tiia; Veskis, Leidi (eds.). *Eesti keele seletussõnaraamat*. • Langemets, Margit; Tiits, Mai; Valdre, Tiia; Veskis, Leidi; Viks, Ülle; Voll, Piret (eds.). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. 2. täiendatud ja parandatud trükk. – International Journal of Lexicography, vol. 23, N° 1, 110–114. Oxford: Oxford University Press.

VVM 1995/323 = Vabariigi Valitsuse määrus 3. oktoobrist 1995. Nr. 323. – Riigi Teataja 13.10.1995. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=31858> (11.11.2008).

VVM 2006/196 = Vabariigi Valitsuse 7. septembri 2006. a määrus nr 196. – Riigi Teataja 20.09.2006. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12733264> (15.11.2008).

Internetiallikad

Eesti Keele Instituudi keelenõu foorum: <http://www.eki.ee/keeleabi/foorum/>
(12.01.2010).

Eesti Keele Instituudi keelenõu veebileht: <http://portaal.eki.ee/keeleabi/>
(27.01.2010).

Eesti keele seletava sõnaraamatu veebiversioon: <http://eki.ee/dict/ekss/>
(20.01.2010).

Katrin Niglase andmeanalüüsi loengu materjalid:
http://minitorn.tlu.ee/~katrin/cmsSimple/uploads/Kirjeldav_statistika.pdf
(09.02.2010).

Keelenõuvaka valdkonnapäringu leht:
<http://www.eki.ee/keeleabi/index.php?leht=4&act=2> (12.01.2010).

Keelevara keelekeskkond: <http://www.keelevara.ee> (20.01.2010).

Keeleveebi keelekeskkond: <http://www.keeleveeb.ee> (18.02.2010).

Retseptiooniküsimustiku võrguaadress: <http://www.jyrviste.fr/qs> (28.04.2009–
20.05.2009).

Summary

On the reception of two Estonian language dictionaries, ÕS 1999 and ÕS 2006

The present work gives an overview of an analysis of the results of a survey among Estonian language editors, concerning the reception of one of the most widely used dictionaries in Estonia. First, a short introduction is given about the history of Estonian language planning dictionaries, as there is a long tradition of publishing such dictionaries: the first ÕS („Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat”) was published as early as 1918, a little bit less than a hundred years ago. This introduction is followed by a glance at how those dictionaries have been developing in the latest editions, from 1976 (the so-called *old* ÕS) and up to the most recent one, ÕS 2006 (the last two editions, those published respectively in 1999 and in 2006, are called the *new* ÕS). There have been remarkable changes, especially in nomenclature and the presentation of entries – mainly compound word entries.

The main part of the work describes the results of the above-mentioned survey. The results were collected on the basis of a web-based questionnaire. The survey had two main goals. Firstly, to get an idea how language editors use the supposedly most widely used Estonian language dictionary ÕS 1999 and its newest edition ÕS 2006, and secondly, what opinions they have in general about this dictionary. Thus, the survey was intended to do more than just monitor dictionary use, and that is why the word *reception* has been used in the title of this thesis.

The responses to the questions in the questionnaire reveal very little serious criticism of this dictionary. It is indeed the most widely used dictionary among editors, and although it is a language planning dictionary (a dictionary of correct language use), language editors tend to use it as a universal Indo-European type general language dictionary, and hence say that they do not find certain information that they would like to find, especially semantic information. Nevertheless, the vast

majority of the editors who responded to the questionnaire are satisfied with the dictionary and find very few or virtually no serious problems. Questions about the ease of use might have been expected to have revealed some problems, e.g. with finding compound words in the printed edition, but that was not the case.

However, there are still things to improve in the electronic version of the dictionary. For example, at least some entries could be linked to a larger database containing information about the more problematic language questions. In addition, the language editors who filled in the questionnaire find that it would be useful to have considerably more information in an entry of the e-dictionary, as there are practically no size limits for this kind of database.

Overall, the survey did not provide any real surprises, but rather affirms once again that ÕS is a very good and authoritative source for language editing.

LISA. Küsitlusankeet

Õigekeelsussõnaraamatute (ÕS 1999/2006) retseptiooni küsimustik
<http://jyrviste.fr/qs/> (27.04.2009–20.05.2010)

Vanus *

Töökoht ja ametinimetus *

Mitu aastat olete keeleteimetajana töötanud? *

1.1 Tavaliselt toimetate... *

- eesti keeles kirjutatud teksti
- eesti keelde tõlgitud teksti
- mõlemat, nii eesti keeles kirjutatud kui ka eesti keelde tõlgitud teksti

1.2 Tavaliselt toimetate... *

- ajakirjanduskeelt
- ilukirjandust
- oskuskeelt
- kõike (võib täpsustada väljas "Other")
- Other:

1.3 Kas kasutate ÕSi iga toimetamistöö juures kõige sagedasema allikana? *

- jah
- ei, kasutan pigem teisi allikaid
- ei, kasutan ainult teisi allikaid
- Other:

1.3.1 Kui ÕS ei ole Teie töös kõige sagedasem allikas, siis... (a) miks? (Vastake sellele küsimusele ainult juhul, kui andsite küsimusele 1.3 eitava vastuse.)

1.3.2 ...ja (b) milliseid teisi allikaid toimetamistöös kasutate? (Nimetada.) (Vastake sellele küsimusele ainult juhul, kui andsite küsimusele 1.3 eitava vastuse.)

1.4 Kas Te kasutate ÕSi erineva sagedusega, sõltuvalt toimetatava teksti tüübist (ajakirjandus, oskuskeel (teaduskeel), ilukirjandus)? *

- jah
 ei
 Other:

1.5 Kui sageli Te ÕSi kasutate? *

- vähemalt kord päevas
 vähemalt kord nädalas
 harvem kui kord nädalas
 ei kasuta üldse

1.5.1 Kui sageli Te ÕSi eratekstide kirjutamisel (mitte tööasjus) kasutate? *

- sagedamini kui kord nädalas
 harvemini kui kord nädalas
 ei kasuta väljaspool toimetamistööd

1.6 Kui te ei saa abi ÕSist, milliste allikate poole Te sel juhul pöörduate?

- keelenõu koduleht
 Keelevakk

- keelenõu telefon
- seletussõnaraamat
- Other:

1.7 Kas Te otsite sõnade tähendust kõigepealt ÕSist, EKSSist (seletussõnaraamatust) või mõnest muust allikast? (Viimasel juhul nimetage allikad väljas "Other".) *

- otsin ÕSist
- otsin seletussõnaraamatust
- Other:

2.1 Kas kasutate pigem trükiväljaannet või elektroonilist ÕSi? *

- pigem trükiväljaannet
- pigem elektroonilist
- kasutan mõlemat võrdselt
- ei ole elektroonilist tähele pannud

2.1.1 Kui kasutate elektroonilist väljaannet, siis: (a) kas (Küsimusele ei ole vaja vastata, kui Te ei kasuta elektroonilist ÕSi.)

- EKI veebilehel
- Keelevara veebilehel
- Keeleveebi veebilehel

2.1.2 (b) kas elektroonilises ÕSis on otsitavad sõnad üldjuhul hõlpsasti leitavad (nt liitsõnad, mis ei ole eraldi märksõnad: vrd nt "kalamees" vs "liivkress")? (Küsimusele ei ole vaja vastata, kui Te ei kasuta elektroonilist ÕSi.)

- jah
- ei (täpsustada väljas "Other")
- Other:

2.1.3 (c) kas elektroonilisest ÕSist on tüüpsõna lihtne leida? (Küsimusele ei ole vaja vastata, kui Te ei kasuta elektroonilist ÕSi.)

- jah
- ei (täpsustada väljas "Other")

- ei vaata tavaliselt tüüpsõnu, piisab sõnartiklis toodud infost
- Other:

2.1.4 (d) kas Teil on muid kommentaare elektroonilise väljaande kohta (mis enim meeldib või mis eriti parandamist vajab)?

2.2 Mis laadi infot Te ÕSist otsite? (Välja "Other" võib täita, kui etteantud valikutest ei piisa.) *

- sõnade käänamine/pööramine
- sõnade õigekiri
- algustäheõigekiri
- kokku-lahkukirjutamise reeglid
- milline sõna tähenduse poolest teksti kõige paremini sobib (nt paronüümid käsitama, käsitlema, käsitsema jms)
- kuidas peaks sõnu lausetes kasutama (st sõnade kasutusnäited)
- sõnade hääldamine
- sõnade päritolu
- sõnade stiiliregister
- sõnade valdkond (erialakuuluvus)
- kohanimede kirjaviis
- Other:

2.3.1 Kas leiate ÕSist tavaliselt vastuse oma küsimustele? ...(a) õigekirja alal *

1   2   3   4   5   6

1: teema ei ole Teie jaoks ÕSi kasutamise seisukohalt oluline; 2: Te ei leia tavaliselt vastust

6: leiate alati vastuse

2.3.2 ...(b) vormimoodustuse alal *

	1	2	3	4	5	6	
1: teema ei ole Teie jaoks ÕSi kasutamise seisukohalt oluline; 2: Te ei leia tavaliselt vastust	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6: leiate alati vastuse

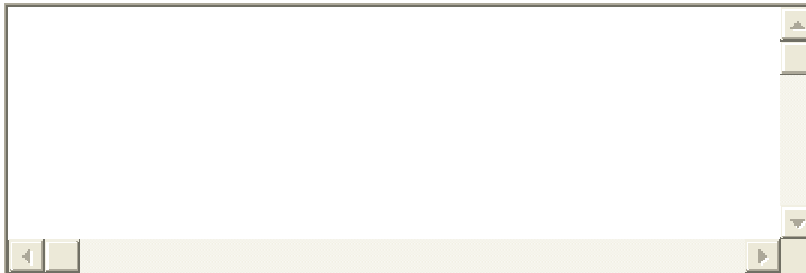
2.3.3 ...(c) tähenduse alal *

	1	2	3	4	5	6	
1: teema ei ole Teie jaoks ÕSi kasutamise seisukohalt oluline; 2: Te ei leia tavaliselt vastust	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6: leiate alati vastuse

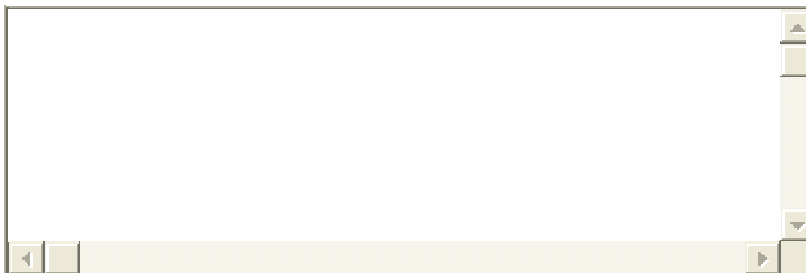
2.3.4 ...(d) stiili- või valdkonnakuuluvuse alal *

	1	2	3	4	5	6	
1: teema ei ole Teie jaoks ÕSi kasutamise seisukohalt oluline; 2: Te ei leia tavaliselt vastust	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6: leiate alati vastuse

2.3.5 Kui Te ÕSist oma küsimustele vastust ei leia, siis milliseid teisi allikaid kasutate?

2.3.6 Kui soovite anda täpsustusi või kommentaare teemaderingi 2.3 kohta, siis saate seda teha siin.

3.1 Kas ÕS 1999/2006 paberväljaanne on ülesehituselt mugavam kasutada kui ÕS 1976? (Võrdluseks: ÕS 1976s on liitsõnad omaette märksõnana (artiklina), ÕS 2006s sageli loendina näidete hulgas (sõnaosa artiklis).) *

- jah (võib täpsustada väljas "Other")
- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- ei oska öelda (ei mäleta)
- ei ole vana ÕSi (ÕS 1976) kasutanud
- Other:

3.2 Kas ÕS on piisavalt ajakohane (kajastab adekvaatselt tänapäeva eesti keelt)? *

- jah (võib täpsustada väljas "Other")
- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- Other:

3.3 Kas ÕSis on piisavalt palju märksõnu? *

- jah
- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- raske öelda
- Other:

3.4 Kas ÕSi märksõnade valik on tasakaalus (eri registrid, eri valdkonnad)? *

- jah
- ei (täpsustada väljas "Other", mida võiks olla rohkem või mida vähem)
- Other:

3.5 Kas otsitavad sõnad, sh liitsõnad on sõnastiku paberväljaandest hõlpsasti leitavad? *

- jah
- ei (täpsustada väljas "Other", mis segab)
- Other:

3.6 Kas praegu sõnastikuosa järel (elektroonilises väljaandes lisana) toodud lühendid ja kohanimed peaks olema sõnastiku põhiosas (võrdluseks: ÕS 1976s on lühendid antud märksõnadena)? *

- jah
- ei

3.7 Kas nõustute üldjuhul ÕSi stiilimärgendite valikutega? *

- jah
- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- tavaliselt ma ei otsi ÕSist stiilimärgendeid
- Other:

3.8 Kas tähendusseletused on piisavalt selged ja täpsed (sisuliselt)? *

- jah
- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- tavaliselt ma ei otsi ÕSist tähendusseletusi
- Other:

3.9 Kas tähendusseletusi on piisavalt palju (arvuliselt)? *

- jah
- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- ei oska öelda
- Other:

3.10 Kas näitelaused on sisuliselt kasulikud (võrdluseks: ÕS 1976s neid ei ole)? *

- jah
- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- tavaliselt ma ei otsi ÕSist näiteid
- Other:

3.11 Kas näitelauseid on piisavalt palju (arvuliselt)? *

- jah

- ei (võib täpsustada väljas "Other")
- ei oska öelda
- Other:

3.12 Kui sageli tuleb ette, et otsitavat sõna ÕSis ei ole? *

1   2   3   4   5

1: kõik otsitavad sõnad on ÕSist leitavad   5: ükski otsitav sõna ei ole ÕSist leitav

3.13 Kui vastasite eelmisele küsimusele skaalal 2-5, siis kas võiksite välja tuua, milliseid sõnu ÕSist ei leia (võõrsõnad, oskussõnad, murdesõnad vms)?

3.14 Kas ÕSi märksõnaartiklid peaksid olema põhjalikumad (kas neis peaks olema rohkem infot)? *

- ei, nad on piisavalt põhjalikud
- jah (täpsustada väljas "Other", mille poolest: kas põhjalikum peaks olema juba olemasolev info (nt rohkem näiteid) või peaks olema ka midagi sellist, mida seni üldse ei ole (mõni uus struktuurielement))
- Other:

3.15 Kas ÕSi info on vahel arusaamatu? *

- ei, ÕS on alati selge
- jah (täpsustada väljas "Other", mille poolest)
- Other:

4.1 Kas ÕSi paberväljaannet antakse välja piisavalt sageli (seitsmeaastaste vahedega: 1999, 2006, 2013)? *

- jah, piisavalt sageli
- ei, liiga harva

- ei, liiga tihti
- Other:

4.2 Kust saate infot uute keelereeglite kohta? *

- Emakeele Seltsi koosolekutelt
- Emakeele Seltsi veebilehelt
- Keelenõu veebilehelt
- ajakirjandusest
- ei oska öelda
- Other:

4.3 Kas ÕS on piisavalt kättesaadav (hinna ja poes müüdavuse poolest)? *

- jah
- ei (täpsustada väljas "Other", mille poolest)
- Other:

4.4 Kas ÕSi tuleks välja anda ka eraldi elektroonilisel andmekandjal (CD-1)? *

- ei, piisab paberväljaandest ja veebipõhisest ÕSist
- jah (väljas "Other" võib täpsustada, miks)
- Other:

4.5 Kas ÕSi elektrooniline väljaanne peaks olema mahukam kui paberväljaanne (elektroonilisel ei ole põhimõtteliselt mahupiiranguid)? *

- ei
- jah (täpsustada väljas "Other", mida seal rohkem võiks olla? Märksõnu? Näiteid?)
- Other:

4.6 Kas olete ÕSi kodulehel andnud sõnastiku tegijatele tagasisidet?

- jah
- ei
- ei tea, et selline võimalus on
- Other:

4.7 Kas ÕSi peaks kuidagi sisuliselt muutma? *

4.8 Kas sõnaraamatu kasutamise käigus on tekkinud vajadus kasutusjuhendit lugeda? *

- ei
- jah (väljas "Other" võib täpsustada, miks)
- Other:

4.9 Kas olete lugenud ÕSi kasutusjuhendit? *

- jah
- ei (väljas "Other" võib täpsustada, miks)
- Other:

4.10 Milline siinse veebilehe allservas toodud sõnastikunäidetest Teile toimetamistöö seisukohalt rohkem meeldib? *

- (a)
- (b)
- (c)

(a)

kella/aeg; ~**helin**; ~**ka`pp** [-kapi] (seinakellal); ~**ka`psel** (taskukellal); ~**kara** kellakõra; ~**ke[ne]**, -se²⁴; ~**k`et`t**; ~**kivi**; ~**kl`aas`**; ~**kõra**; ~**l`ööja**; ~**löö`k**; ~**l`öömine**; **ke`llama**, kellata¹⁰² *kõnek.* teistele edasi rääkima, kuulujuttu levitama; ~**m`ees** kiriku kellalööja; ~**mehhani`sm**; **ke`llamine**, -se<sup>24</sup>; ~**mä`ng** ka *muus.* (heledakõlaline löökpill); ~**nu`pp**; ~**n`öör**; ~**osuti**; ~**pe`ndel**; ~**po`mm**; ~**ri`hm**; ~**sign`aal**; ~**s_sepa_t`öö**; ~**s\_sepa\_t`öö_koda**; ~**s_sepp**; ~**ta`sku** (pükstel); ~**tehas**; ~**torn**; ~**vedru**; ~**viie\_t`ee**; ~**vär`k** kellamehhanism; ~**õli**

(...)

pipar_mün`di/essen`ts; ~**kom`pve`k**; ~**le`ht** *farm.*; ~**lik`öör**; ~**tee**; ~**tilgad** *farm.*; ~**vesi** *farm.*; ~**õli** *farm.*

(...)

ravim/kepike; ~**klist`iir** *med.* (ravimi juhtimiseks kehasse); ~**küünal** *farm.*; ~**preparaat** *farm.*; ~**puder** *farm.*; ~**t`aim**; ~**t`ee** *farm.*

(...)

t`ee ⁹⁰ **1.** (taim; jook)

(...)

t`ee/p`õõsalised *bot.* sugukond taimi: Theaceae; ~**põõsas** *bot.* (Thea)

(...)

t`ee\_s`õel

(...)

t`ee\_t`as`s

(b)

tee 1. <2>. Must, roheline, Tseiloni tee. Pressitud tee = press+tee: tahvel+, tellis+tee. Koti+tee, *vrd* tee+kott. Mustasõstra+, sidruni+, piparmündi+, vaarika+tee. Ravim+tee, *nt* põie+, kõha+, stressi+, külmetus+tee. Ürdi+tee, *nt* kummeli+, tammekoore+tee. Kella+viie+tee. Tee+ekstrakt, +istandus, +joomine, +klaas, +kook <-koogi>, +laud, +maja, +pakk <-paki>, +serviis, +sõel, +tass, +toos, +tseremoonia (*Jaapanis*), +vesi, +õhtu. BOT: tee+kummel, +põõsas. Tee+-melaleuka BOT = tee+puu ARG1

(c)

tee 14

II s.

1. *teepõõsa kuivatatud lehed ja pungad joogi valmistamiseks.* Hiina, India, Tseiloni, Gruusia tee. Must tee (*kääritatud ja kuivatatud teelehtedest*). Roheline tee (*kuuma auruga töödeldud ja kiiresti kuivatatud teelehtedest*). Pakk teed. Riputas, puistas kannu pisut teed.

· *teepõõsas.* Teed kasvatama.

Liitsõnad: Ls. brikett-tee, kotitee, presste, tahveltee, tellistee.

2. *sellest valmistatud jook.* Tee maitse, värvus, lõhn. Kange, lahja tee. Kuum, soe, tuline, külm tee. Sidruniga, moosiga, piimaga tee. Suhkruga magustatud tee. Lahustuv tee. Teed keetma, valmistama. Ema läks kööki teed üles panema. Laskis teel tõmmata. Jõime koos tassikese teed. Sõi küpsist ja rüüpas teed peale. Tee kõrvale pakuti kooki. Valab ettevaatlikult teed tassi. Hommikune, õhtune tee '*teejoomine*'. Palun üks tee '*üks tass teed*'.

Liitsõnad: Ls. jäätee; kellaviietee.

3. *muude taimede kuivatatud osad joogi valmistamiseks; sellest v. värsketest taimeosadest valmistatud jook; ravimtaimede tõmmis.* Vanaemal on teed mitmeks aastaks valmis korjatud. Pakkus mulle vaarikavartest keedetud teed. Korjas tee jaoks pihlakaõisi. Kuivale nahale mõjub hästi leedriõite teega loputamine.

Liitsõnad: Ls. jasmiinitee, kasepahatee, koirohutee, kummelitee, köömnetee, leesikatee, matatee, melissitee, mustasõstratee, nurmenukutee, nõmmeliivatee, nõmm-liivatee, paiselehetee, piparmünditee, pohlatee, pärnaõietee, raudrohutee, salveitee, tammekooretee, vaarikatee, ürditee; ravi(m)tee, rinnatee, söögiisutee, taimetee.